

SISZÁNTÚL

ELŐFIZETÉSI ÁRAK

A kiadóhivatalban átvéve:
Egész évre 16 kor.
Negyedévre 4 ..
Helyben házhoz hordva:
Egész évre 20 kor.
Negyedévre 5 ..
Vidékre postán szállítva:
Egész évre 24 kor.
Negyedévre 6 ..
Egyes szám ára 8 fillér

Politikai
napilap

Megjelenik minden nap, a hétfő és
ünnep utáni napok kivételével.

Szerkesztőség és kiadóhivatal:
Nagyvárad, Szilágyi Dezső-u. 9.

A szerkesztőség kéziratok vissza-
adására vagy megőrzésére nem
vállalkozik.

Előfizetések és hirdetések a kiadó-
hivatalhoz intézendők

XVIII. évfolyam 249. szám. *293* Nagy-Várad. Péntek, 1912. november 1.

ELNÉMULT HARANGOK MEGSZÓLALNAK.

— Ujiráz ünnepe. —

Fajoknak világraszóló harcát vivják a Balkánon. A hány ágyudördülés, annyival közelebb jutunk a nagy probléma megoldásához: melyik népfaj van hitvatva arra, hogy a Balkánon urrá legyen?

Az egész világ figyel erre a véres színjátékra és mindannyian érezzük, hogy világtörténeti eseménynek vagyunk tanúi. Emberek halnak meg sorra, milliók és milliók pusztulnak el, válnak semmivé — de talán e nagy pusztulásnál is nagyobb, hogy egy nemzet fog talán letűnni Európa szinpadjáról és új nemzetek születnek meg és lépnek a világtörténetbe vérkereszttség útján.

Ki tudná ma még megmondani?

Ugyanilyen pusztító, de vértelen harc folyik Európa éjszaki részein, a lengyel-német nyelvhatáron. Ott is ember ember ellen küzd. Ott is egyik a másikat kipusztítja vagyonából, elüldözi ősi hajlékából, csak nem dörög az ágyu és nem folyik a vér. Fajok küzdenek ott is és a küzdelem dija ott is az a felelet: ki legyen az ur az egykori lengyel királyság ma porosz tartományában? Ott is egy nemzetre mondották ki a halálos ítéletet és igyekeznek végrehajtani nem sokkal kevesebb kegyetlenséggel, de legalább is épp olyan alaposan kidolgozott és következetesen keresztülvitt haditerv alapján, mint a hogy a balkáni négy királyok a török nemzetet törölgetik ki az élő európai népek sorából.

Azt mondjuk, ma civilizáltak vagyunk, ma megszűnt az erőszak a nyers erő uralma? Nézzünk csak körül akár éjszokon, akár délen, nem a nyers erő tulsúlyában biza-kodik-e mindenki éppen úgy, mint

egykor Szolimán szultán barbár se-rege? És nem a mi korunk egyik legnagyobb fia találta-e ki azt a fölötté jellemző mondást a mi finoman cizellált jogi rendünk jellemzésére, hogy Macht geht vor Recht?

A hogy Arany László írja a Hunok harcában:

Sietős munkája lehet a világnak,
Mindenkinek farag-fur, kalapál, fut-fárad,
Sűrű-forog a nép az egész föld hátán,
Éhes tömegekben ide-oda árad.
Csak te jó magyarom, te maradsz a régi.

Bizony csak mi nem vesszük észre a fajoknak ezt a gyilkos harcát, csak mi látjuk, hogy ma még inkább mint máskor: erő kell a megélhetéshez, csak mi pusztítjuk egymás erejét tőlünk telhetőleg s nézzük összedugott kezekkel, hogyan szakadnak le a magyarságról erős ágainak ezrei és százezrei minden évben a világtengerek partjain...

Arany kalással ékes ma is a magyar rónaság, de még sokkal drágább kincsek mennek el tőlünk minden évben az óceán hullámain, drágábbak minden kalásznál, minden aranynál: magyar véreink.

Hogyan lehetne ezeket a veszendőbe menő erőket itt tartani a magyarság erejének fokozására?

Elnémult harangokról szól, beszél, sir a magyar föld története mindenfelé. Nemcsak Erdélyben, nem pusztán az szlavón megyékben, nem csupán a felvidéken: magán a magyar Alföldön is hány harang elnémult, hány templom összerokkadt?!

Hogyan lehetne azokat az elnémult harangokat újra megszólaltatni?

Pedig égető szükség a veszendő

magyar erőknél visszatartása ez országban, égető szükség az elnémult harangok megszólaltatása. A fajok harca Magyarországot sem kerüli el s jaj nekünk, ha készületlenül talál bennünket.

Elnémult harangok szólalnak meg ma Ujirázon.

A nagyvárad latin szertartású káptalan újra megteremtette a török dúlásba vesztett Iráz községet, a káptalan egyik tagja, *Bunyitay Vince* templomot építtetett s ma a 300 év előtt elnémult harangok újra megszólalnak, hogy köszöntsek a templomszenlésre érkező egyházfejedelmet, gróf *Széchenyi Miklóst*.

Háromszáz éven át nem volt azon a vidéken község, háromszáz éven át ötven kilométernyi hosszúságban és szélességben nem volt katolikus templom, katolikus plébános. A terjeszkedő magyar nép új hajlékokat keresett, a szaporodó katolikus hívek visszasírták régi templomukat, ahol vigaszt találnak, régi plébániájukat, ahol lelki vezérük legyen.

A magyar nagybirtok adta meg a 300 éves vágyak teljesedését a magyar népnek, a magyar katolikus egyházi vagyon hozta meg a híveknek régi vágyuk teljesedését.

Egy falusi templom körül tiszta fehér házak sorakoznak; száz magyar katolikus család talált bennük otthonra, száz család, mely a magyar egyházi birtok javadalmasainak áldozatkészsége nélkül ma talán Amerikában ennél a hontalanság kenyerét.

Az Alföld rónaságain egy templomtoronnyal több hívja a lelkeket imára, mely nélkül nincs áldás a verejtékes munkán.

Egy új vára áll a magyarságnak, a kereszténységnek — az elnémult magyar harangok megszólalása, az eltemetett magyar katolikus község feltámadása ünnepe ma minden igaz magyar embernek.

Adja Isten, hogy ez a ragyogó cselekedet találjon szerte az országban épp olyan hazafias követőkre,

Szőnyeg, függöny és arany- **Haas Fülöp és Fia cég**
himzések óriási választékban **Rimanóczy-palota.**

Perzsa és smyrna szőnyegek nagy mennyiségben és olcsó árban kaphatók.

Széchenyi püspök főpapi imája nyomán fakadjon áldás ez új magyar községekre — és mindazokra a létesítendő magyar községekre, ahol az ujirazi példa nyomán bölcs telepítési politikával ismét megszólaltatnak elnémult magyar harangokat.

*

A balkáni háború.

A törökök újabb nagy veresége.

(—a.) Szófiából és Nisből jövő hadi jelentések a háború kezdete óta arról szólnak, hogy a török hadsereg demorizálva van. Olyan hadtestek, amelyek ellenséget sem láttak, vad futásnak eredtek az első ágyuszóra. Kirk-Kilissze azért esett el, mert a szabadkőműves nagymester vezérlete alatt álló hadtest hallatlanul gyávan megfutamodott.

Ma éppen ilyen jelentés érkezik az eddigi legnagyobb csata színhelyéről *Lüle-Burgasból*, melyet szintén bevettek a győzelmes bolgárok.

Az ugynevezett új törökök, kik teljesen hitelben, szabadkőműves politikai és társadalmi frakciót képeznek, rontották meg a török hadsereg szellemét. Az új törökök eszméikkel megmértelyezték a katonaságot. Az általuk félrevezetett tisztek csinálták öt év előtt a palotaforradalmat és az államesínyt. *Szalomikiból*, ahol ötvenezer zsidó lakik s ahol a nagy páholy is van, indultak öt év előtt a seregek Konstantinápoly felé, hol detronizálták Abdul

Hamid szultánt s az új alkotmány keretében magukhoz ragadták a politikai hatalmat.

'Azóta teljes lett az országban a romlás és felfordulás, mit siettek kiaknázni a régi ellenségek, s immár végkatasztrófához juttatták Törökországot.

Ezt a katasztrófát, úgy látszik, nem képes már többé feltartóztatni a szabadkőműves eszmékkel megromlott, demoralizált hadsereg. *Lüle-Burgas* bevétele veszedelmesen sieteti a katasztrófát. Mert ebből az látszik, hogy a bolgár csapatok megkerülték Drinápolyt és közelednek Konstantinápoly felé, mely uton a tönkrevert és vad futásnak induló török sereg alig képez többé komolyan számba vehető akadályt.

Sorsát megérdemli Törökország. Rászolgált arra a múltban is, jelenben is egyaránt, nem is sajnáljuk miatta, sőt örülünk rajta, ha az európai keresztény népek valahára végleg felszabadulnak igája alól, — de azzal számolni kell, hogy most már a balkáni háború közelebről érint bennünket. Most már ide s tova megért a háború a nagyhatalmak közbelépésére s ebből aztán reánk nagyobb bajok következhetnek.

*

A háborúról szóló tudósításaink a következők:

Lüle-Burgas elesett.

Szófia, okt. 31.

Lüle-Burgas egész nap és egész éjjel folytatott rettenetes harc után a bolgárok kezében esett. Részlete-

ket még nem tudnak. Ma döntő csatát várnak Muradli, Csorlu és Stranza között.

Szófia, október 31.

Megerősítik Lüle-Burgas elesésének hírét és a bolgárok nagy győzelmét, a török főhadsergét fölött, amely a legnagyobb rendtelenségben vonul vissza. Részletesebb hírek csak ma délután vagy holnap reggel várható.

Szófia, okt. 31.

A törökök jobb szárnyát, amely Lüle-Burgas mellett volt, teljesen visszaszorították. Ez a szárny visszavonul Csorlu felé. A keleti szárny, amely Viza mellett van, megtudott maradni állásában anélkül azonban, hogy döntő eredményt ért volna el. Lüle-Burgas bevétele következtében a török keleti szárnya is kénytelen volt Zarai és Stranza felé visszavonulni. A Jenikiójtól nyugatra állott a kilenc hadosztályból álló török tartalék, amelyet a harcél centruma felé toltak előre, hogy a bolgárok további előrenyomulását megakadályozza. A harcél, amely tegnap Lüle-Burgas és Viza között volt, ma Csorlu és Stranza között van.

A Warder sereg felosztása.

Szófia, okt. 31.

A török Vardar hadsereg teljesen felosztásban van.

Török szökevények Boszniában.

Szerajevó, okt. 31.

Eddig ezerháromszáz török katonaszökevény érkezett Boszniába, közte hetvenkét tiszt s a többi közt egy őrnagy, a tudósítójuknak azt mondta, hogy a szandzsákban lévő török csapatok valósággal kétségbeejtő helyzetben vannak. Az eddigi kudarcok fő

A TEMETŐ ÉS A MŰVÉSZET.

Irta: Dr. Ferdényi Kálmán.

A művészet bölcsője a sir! Tanuskodnak róla az egyiptomiak piramisai, sziklaüregei és nekropolisai. Ez ősrégi temetkezési helyektől a mai temetőig — mekkora lépés a temető művészetében! Ezt a nagy lendületet a kereszténység vitte be a temető kultuszába és míg egyfelől tradíciói a komolyság és fenségesség mezébe öltöztették a temetőt, másfelől művészetükkel közelebb hozták hangulatainkhoz és megható szimbólumává tették a halhatatlanság után sóvárgó vágyainknak.

„Lang'ist die Kunst

Kurz ist unser Leben“

mondja Goethe Faustjában. Miért ne tennék tehát kellemesebbé és könnyebben elviselhetővé a sírok között való tartózkodás óráit letörölvén a temető képéről a sötétebb színeket és miért ne ruháznók fel a művészet örök bájjával és derűjével a holtak birodalmát is? Nem azzal a pathetikus és affektált művészettel, amely csak hivalkodni és pózálni tud, hanem azzal a nemesebbikkel, amely a természettel való rokonérzésünkből fakad.

Mert nem szabad megengedni, hogy a modern városrendezés és adminisztráció a temetőt gazdasági szempontok, vagy térszönyök célszerű megoldási módzataiba kapcsolja bele a művészeti érdekeknek teljes figyelembe való vétele nélkül!

Örvendetes jelenség, hogy ma már nemcsak a világvárosok, de a kisvárosok is nagy súlyt fektetnek temetőiknek művészi kiképzésére és vagy erdei temetőket rendeznek be, vagy pedig architektonikus kiképzésű, szép,

nyílt árkaokban keresik a holtak iránti áhitatos tiszteletnyilvánítás módzatait.

Hogy melyik irányban kell haladnia az artisztikus temető megalkotásának, erre kiváló példa a müncheni temető, az u. n. Waldfriedhof.

Gyönyörű őserdő. Friss, tiszta vizek és források fakadnak benne; fiatalok, sietők, örökké beszélők. A lankás lombok oldalába ültetett sírok virágait ezen forrásoknak vízával öntöztetik a gyászos látogatók. Itt-ott az erdőben falócák, — öreg tölgyek árnyékában. A szomorú fűz lehajtott ágai együtt gyászolnak itt a bánatos látogatókkal.

Az arra rendelt művészi bizottság alapítja meg a müncheni temetőben a sírok helyét. Az egyik nyílásban csak fakeresztes sírok vannak, a másikon kökeresztesek. Aki pompázni akar, az kiválaszthat magának nagyobb területet kápolnák, kripták és mauzoleumok számára, a művészi bizottság megfelelő háttérrel és környezetről gondoskodik. Kedves müncheni temető, lágyan csobogó források, művészi sírkövek, jól esik gondolni is rájuk!

Ilyen egyszerű temetőt és ilyen egyszerű sírt óhajtok magának Musset is, aki így ír:

»Mes cheres amis, quand je mourrai,
Plantez un sanle du cimetiére.
J'dime son fennillage éploré,
La pàleur m'en est douce et chere,
Et son ombre sera légere
A ls terre sou je dormirai.»

Szép, nagyon szép a müncheni temető. Szép, mert egyszerű és természetes. Bárcsak a sírfelirások is ilyenek lennének benne. A német szereti a címeteket és titulusokat pon-

tosan odairni. Milyen szépek és meghatók ezekkel szemben az ó-keresztény sírfelirások: Aurelianus — Isten szolgája: Cassius, — ki hitt az egy Istenben; Itt nyugszik Marcus — emlékezzék meg róla a jó Isten; Domisilla in pace. Milyen szép az a római keresztény sírfelirás is, amelyben a boldogtalan özvegy siratja az ő Virginiusát, vagy azok a feliratok, amelyek siratják a legritkább, a legszüesebb feleséget. Nagyzoló és mórós sírfelirások olvashatók a müncheni temetőben, éppen úgy, mint a mi temetőinkben. A nagyon hazug emberről állítja az olasz közmondás: „bugiardo, come un epitafo“, — hazudik, mint egy sírfelirat.

Tűnjék el tehát a sírkövekről a szűkségtelen hiuskodás!

Oh ti kedves magyar nevető fejfák . . . ti fejfák, amelyekről hiányzik minden üres pöz és cifra hivalkodás . . .

Csillagos, buzogányos fejfát tűzött a magyar ősei sírjára, tollbokrétásat a gyermekek fejéhez. És ahány fejfa, mind színesre festődik. Szelid pávakék és csattanó piros az uralkodó színek. Ezekre rovdik rá öreg betűkkel az irás: „itt várja édes Jézusát.“

Ezekbe a régi magyar temetőkbe nem halmi jártak az emberek, hanem csak egy kis pihenőt tartanak . . . várják az édes Krisztust.

Jaj ti csunya, modern temetők, amelyekben a halottak sírja mellett a művészet is megtalálta a maga sírját!

Jaj! ti kisvárosi temetők, ti tarló földek, melyekből rideg, művésztelen, sablonos kőoszlopok meredeznek fölfelé; halálnak halálával haljatok meg! Ennyi merevséget, ennyi holt formát és kemény vona-

oka az volt, hogy a régi kipróbált katonákat az utolsó pillanatban csupa újonccal cserélték ki.

Boszná-Bród, okt. 31.

Tegnap ezerszáz török katonaszökevényt hoztak ide. Ideiglenesen a kaszárnyában és hevenyészett barakokban helyezték el őket, de a legközelebbi napokban Magyarországra, valószínűleg Komáromba szállítják valamennyit.

Az európai béke fentartása.

London, okt. 31.

A Daily Telegraphnak jelentik Pétervárról, hogy alapos remény van az európai béke fentartására. Oroszország és Ausztria és Magyarország a legjobb baráti viszonyban vannak és így akarnak maradni.

Rövid lesz a háború.

Konstantinápoly, okt. 31.

Itteni diplomáciai körökben biztosra veszik, hogy a háború legfőleg még csak két hétig fog tartani. Az európai kabinetek teljesen homogén megegyezésre jutottak, hogy akármiképpen végződik a napokban Tráciában várható döntő ütközet, a háborút megállítják.

A nagyhatalmak programja nem változott. Az rendületlenül marad a régi, hogy tekintet nélkül a csaták eredményeire, egyetlen balkáni állam sem számíthat területnagyságra. A nagyhatalmak a reformmüvet maguk veszik kezükbe.

A törökök veresége.

Szófia, okt. 31.

Lüleburgásznál a törökök oly csufos vereséget szenvedtek, hogy az eddigi hadjárat alatt ehhez hasonló még nem érte őket. A megvert sereg Csorja felé menekül.

lat még a halottak birodalmában sem szabad eltérni és megengedni.

Jaj ti nagyvárosi temetők, amelyekben ki van szabva a sirokra a 25 vagy 30 éves turnus, úgy hogy ezen évek elteltével új lakók költöznek a régiek helyére. Hát ti vagytok a nyugalom helyei!? Nem tudjuk, hogy nevéssünk, vagy sirjunk-e azon a sírfelíráson, amit egy nagy német város temetőjében olvastam egy sírkövön: „Meine Ruhestätte für die nächsten 15 Jahre“ — az én pihenőm 15 évig. Egy halott embernek hangos protestációja ez a kegyeletnek barbáris megsértése ellen.

Ha azt akarjuk elérni, hogy a temető kevésbé megfélemlítő legyen, úgy közelednünk kell a temető berendezésénél a természeteshez. Legyen a temető lombos, virágos, legyen kincses rét. Fusson belőle a hidegség és merevség. Fű, fa, virág lejtők, lankák és dombok kelljenek a temetőbe. Közelednünk kell nekünk a természet, az anyaföld felé.

Hiszen porból lettünk és porrá leszünk! De ez a por nem sár és ez a por nem utálatos, ez a por maga az anyaföld. Belőle fakad minden virág, minden élet. A gazdag világ csak fekdjön az ő hideg, merev kőkriptájában! Jobb nekünk az anyaföld, mely kegyesen méhébe fogad — ápol és eltakar! — Jobb és esztetikusabb is!

A természetnek képere és hasonlóságára berendezett temető láttára bizonyára nem fogunk annyira irtózni a haláltól, mint irtózhatott Rodolphe, amikor párjavesztetten le akarta tenni bánatos szerelme virágait a kis Mimi sírjára és kérdezősködésére a temető kapujánál rideg hivatalossággal vágta a szemébe: „Harmadik nyolcad, ötödik sor, hetvennegyedik szám...”

Mintalag Nasin basa vagy elesett, vagy fogságba jutott. Más verzió szerint Nasim a menekülő törököket vezeti.

Az új államok királyai.

Koppenhága, okt. 31.

A királyi család ma bizalmas tanácskozást tartott, melyen a Balkánon létesítendő két új állam uralkodóira nézve állapodtak meg. Eszerint az új uralkodók Károly svéd és Herold dán hercegek lennének. Hir szerint ehhez a tervhez már Anglia és Franciaország hozzá is járultak.

Ülés a parlamentben.

A külsőségek a parlament körül ugyanazok, mint a tegnapiak. Katonaszög és rendőrség vonult föl a képviselőház környékére. A kordont éppen úgy megvonták a parlament körül, mint tegnap.

A különbség csak az, hogy az ellenzék nem vonul a parlament elé.

Az ellenzék nem megy a parlament elé.

Kilenc órakor az egyesült ellenzék a néppárt helyiségében értekezletet tartott, a melyen elhatározta, hogy nem vonul fel testületileg a parlament elé. E helyett bizottságot küld oda, melynek az a feladata, hogy meggyőződést szerezzen arról, olyan-e a helyzet a parlament előtt, mint tegnap volt. Nem akarják kitenni az ellenzék a tegnapi atrocitásoknak.

A határozathoz képest Károlyi Mihály, Zichy Aladár, Batthyány Tivadar grófok és Földes Béla kiküldettek a parlament elé. Ezek el is indultak, hogy meggyőződést szerezzenek a parlament előtti állapotokról.

Ott elsétáltak a kordon előtt és meggyőződtek róla, hogy a helyzet szakasztott olyan, mint tegnap volt.

Megkísérlették azt is, hogy bejuthassanak a parlamentbe, de a katonai kordon előtt utjokat állta a katonai parancsnok. Igazolták magukat, hogy ők országgyűlési képviselők, de a katonai parancsnok, hivatkozással parancsára, nem bocsátotta be őket.

A bizottság, miután a Házba való bejutást hiába kísérlette meg, visszatért a néppárti helyiségbe. Ott az egyesült ellenzék már várta őket. Jelentést tettek tapasztalataikról, mire az ellenzék értekezletre ült össze.

Határozati javaslatot fogadtak el, amelyben tiltakoztak a törvénytelen és az erőszak ellen és a képviselőházban hozandó mai határozatokat is törvényteleneknek minősítették.

A képviselőház ülése.

Budapest, okt. 31.

Elnök Tisza István gróf.

Felolvastatta a király kéziratát, melyben a főrendiház elnök és alelnökeit állásától felmenti és helyette Jósika Samu bárót illetve Vavrik Bélát és Széchényi Bertalan grófot elnökké illetve alelnökké nevezte ki. (Eljenzés.)

Lukács László miniszterelnök: Van szerencsém a t. Ház elé terjeszteni a „Parlamenti őrség szervezéséről” szóló törvényjavaslatomat, kérem annak kinyoma-

tását s a képviselők között való szétosztását s kérem egyúttal a közigazgatási és véderő bizottsághoz leendő utasítását.

A Ház ilyen értelemben határoz.

Következik a napirend szerint Kammerer Ernő házszabálymódosító indítványának tárgyalása és egy 21 tagú bizottságnak a kiküldése.

Miután felszólalni senki sem kívánt, elnök felteszi a kérdést szavazásra. A Ház az indítványt egyhangulag elfogadja, a 21-es bizottság tagjainak megválasztását pedig az elnök javaslatára későbbi időkre halasztja.

Ezután felhatalmazta a Ház az elnökséget, hogy a képviselőházat alkalmas időpontban újból összehívassa.

A jegyzőkönyv hitelesítése után az ülés háromnegyed 11 órakor véget ért.

A főmérnök kifogásai a csatornázás ellen.

Ki kell cserélni a csövek egyrészét.

A nagyváradi általános csatornázási vállalat még a nyár végén betervezte a csatornázási munkákról szóló VIII. kereseti kimutatást, a mely 67,800 koronáról szólt.

Köszeghy József városi főmérnök ezen kereseti kimutatást visszatartotta s erre nézve most terjesztette be jelentését. A kereseti kimutatás visszatartását azzal indokolja a főmérnök, hogy aggályok merültek fel a jobb- és balparti vízgyűjtő vízzáró képességével szemben.

Ezt az aggályát igazolta a Farkas Kálmán min. tanácsos közbejöttével megtartott helyszíni vizsgálat, melynek során megállapították, hogy a csatorna vízkizáró képessége nincs rendben. Azonban az is megállapítható, hogy a csatorna türethető karba lesz hozható belső tömitések folytán, de csak úgy, hogy a város művezetőjét a csatornában foglalkoztatták s vele a tömitéseket felülvizsgáltatta a városi mérnöki hivatal.

Halász-utcánál rendben van a csatorna, de a Réten egész utcák csatornája vízben van, sőt Széles-utcán oly erős a kiáramló vízmennyiség, hogy kétséges, miszerint az ott lefektetett csatornával a vízmennyiség elhárítható-e.

Ennek oka, bár a csatorna megfelelő, az, hogy a Körözs közel van s így a betoncsatorna illesztésénél keletkezett repedéseken a víz igen nagy erővel hatol be.

A Fűzes-utca külső részén ugyanis 40—60 cm. és 30—45 cm. a csatorna s ez a víz kielégítő módon nem tudja elvezetni.

Nem ellenzi a főmérnök, hogy a vállalat itt a víztelenítést megkísérlelje, de ha ez a kísérlet balul ütne ki, nem marad más megoldás, minthogy nagyobb, 50—75 cm-es szennyvíz csatornával cseréljék ki az ottani szűk csatornát.

Előbb azonban a tanács adja ki ezt a kérdést a csatorna építőbizottságnak s Farkas Kálmán miniszteri tanácsos véleményét hallgassák meg.

A kérdéses kereseti kimutatás kifizetéséig addig nem javasolja a főmérnök, míg a balparti szennyvízgyűjtő csatorna teljesen rendben nincs, továbbá a fűzes-utcai csatorna egyrészét és a Rhédey-uti csatornát jókarba nem helyezi a vállalat.

Az ujirázi ünnep programja.

A nyolevanes évek elején egy kétfogatu kocsi járta be a nagyváradi egyházmegye községeit. Vasut akkor nem járt még Bihar-megyében, a kinek tehát a vármegye községeiben dolga volt, bizony be kellett érnie a kétfogatu alkalmatossággal.

Pedig akkoriban *Bunyitay* Vincének sok-sok dolga akadt a vidéken. *Lipovniczky* István püspök megbizta őt az egyházmegye történetének megírásával. *Bunyitay*nak már akkor elismert történetírói neve volt; az egyetem Horváth-féle jutalmával kitüntetve, számos tudományos dolgozatával magára vonta egyházi főhatósága figyelmét s a legszébb megbizatást kapta: egyházmegyéje történetének megírását.

A lelkes történetbuvár elindult a püspök által rendelkezésére bocsátott kocsin és sorra járta az egyházmegye községeit, a hol a régi magyar katolikus egyháznak emlékeit remélte feltalálni. Kutatásainak gazdag eredményeit három kötetes hatalmas műben vitte a világ elé.

Ezen utja közben jutott el *Vésztőre* s ott a török időkben elpusztult *Iráz* község nyomai iránt érdeklődött. A református lelkész, *Csák Máté* mai várad-olaszi-i ref. lelkész édes atyja, szíves készséggel adta meg a felvilágosítást, amennyit a szájhagyomány útján ő is tudott a község lakosaitól. *Csák* tiszteletes adott *Bunyitay* mellé kalauzt s ketten nekivágtak *Iráz* romjai felkutatásának.

Valóságos nádrengetegen haladtak át. Mértföldnyi területeken nem látszott más, csak nád és nád. Jellemző a nád óriási mennyiségére, hogy jó nádtermés idején a nád értéke fölment 40—50,000 koronára. Ebben a náderdőben csak éppen annyi ut volt, ahol egy szekér elmehetett. Kulturának, emberi kéz munkájának semmi nyoma.

Hosszu kocsizás után végre egy kiemelkedő helyhez értek, melyet a vésztőiek „Kődombnak” hívtak. Itt megálltak — itt volt valamikor a virágzó *Iráz* község, itt volt eltemetve ősi katolikus temploma.

De a sirban nem volt már akkor nyugalom. A Sebes-Kőrös szabályozási munkálati során átvágást készítettek s ebbe az átvágásba beleestek a templom romjai, alapfalai is. *Bunyitay* Vince csuszva kutatta a Kőröszpartba behasznált téglákat, fölismerte a középkorban égetett kitünő anyagot s mikor ott látta maga előtt még romjaiban is széthordva az egykor annyi hívő lélek vigaszára szolgált templomot, akkor fakadt lelkében a gondolat, mily szép volna azt a templomot Isten dicsőségére újra felépíteni!

Isten kegyelme megengedte neki, hogy a káptalan hazafiasságából feltámadó új magyar katolikus községet *Bunyitay* Vince ajándékozta meg azzal a templommal, melyet most 32 éve a romok közül lelki szemével, szíve vágyával ő látott először föl-emelkedni új dicsőségre.

A mai templomszentelési ünnepély az új irázi telepítés nemzeti jelentőségét fogva országos esemény számba megy.

A templomszentelés szertartását gróf *Széchenyi* Miklós megyés püspök végzi, a ki ebből a célból ma hajnalban utazik *Ujirázra*. Vele mennek *Lopusny* Gyula tb.

kanonok irodaigazgató és dr *Mazurek* Gyula szertartó. A káptalan részéről *Grócz* Béla kanonok szintén a megyés püspökkel utazik, míg dr *Karácsonyi* János kanonok már tegnap *Irázra* ment, Nagyváradról ott lesz még dr *Némethy* Gyula teológiai tanár is. Megérkezés után *Széchenyi* püspök a plébániára megy, egyházi diszruhát ölt s a templomba vonul, amelyet megszentel. A megszentelési szertartás után a püspök szent misét és szent beszédet mond.

Reggelire a püspök *Bogdánffy* Géza plébánoshoz megy, ugyancsak a plébánián fogadja a község küldöttségét, azután a káptalan tisztalakába vonul át, a hol a káptalan ebédet ad a püspök és a többi vendégek tiszteletére. Délután a püspök megtekinti az iskolákat s este haza tér szék-városába.

Mai számunkban külön, igen sikerült képekben mutatjuk be *Ujiráz*t, templomát, melyet *Szarill* Ferenc építész épített, a templom gyönyörű oltárképét, melyet gróf *Széchenyi* Jenő, megyés püspökünk testvér-öccsese alkotott igaz művészi ihlettel, végül közöljük a templom építetőjének, *Bunyitay* Vince prelátnak kanonoknak arcképét. Dr *Karácsonyi* János, dr *Némethy* Gyula és dr *Krüger* Aladár pedig külön cikkekben foglalkoznak az ujirázi telepítés jelentőségével.

TÖRVÉNYSZÉKI APRÓSÁGOK.

Történet a hentesről, a svábogárról és a csizmadiáról.

Arról a bizonyos nagyhasu fekete bogárról szól ez a történet, amelyről nem irt ugyan *Arany* János koszorú költőnk makámát, de azért van olyan népszerű, különösen pék, de úgy látszik hentes boltokban is, mint . . . mint a makáma hőse.

Az eset különben éppen Nagyszalontán esett meg, ahol bizony sok-sok furcsa história történik az esztendőben, januártól decemberig. No, de ne magyarázzunk sokat, mondjuk el magát a „tényállást”, hogy stilszerűen és bírói nyelven szóljunk.

Széli Gergely uram csizmadiamester Nagyszalontán, immár 68 éves, de azért jó foga, jó étvágya van, szereti a friss, meleg disznótepertőt is. Es ez lett az oka a sok herce-hurcának *Széli* Gergely a múlt év júniusában elküldte a menyét *Szakács* István henteshez tepertőért. Kapott is szépet, frisset, illatosat, melyet, úgy hogy kívánatos volt ránézni. *Gergely* bácsi nagy gyönyörűséggel fogott az evéshez, csak úgy mosolygott rá a puha fontos fehér kenyér és a piros, porcogós tepertő. De jaj, alig hogy falatozni kezdett, valami gyanusan seregett a fogai között. Gyanut fogott erre a csizmadia és — nem nyelte le a falatot, amit jól is tett, mert — minek csürjem-csavarjam a dolgot, különben is divat a naturalizmus, az egy jól kifejtett, zsirban sült — svábbogár volt.

Ettől kezdve drámai fordulatot vett az ügy. Az öreg jó cipész káromkodott — magában, azután pedig lóhalálában sietett az előjárásához a corpus delictit képező svábbogárral. De ezzel nem elégedett meg. A nagyközönség okulására kitette az esetet az újságban: a Szalontai Lapokban is. A svábbogártól kezdve minden rosszat megirt *Szakács* István hentesüzletéről, hogy rossz a kiszolgálás, rendetlen, piszkos az üzlet.

Es most került az ügy a törvényszék elé. Mert *Szakács* István megtette a feljelentést *Széli* Gergely ellen sajtó útján elkövetett rágalmazás miatt.

Vámosy Mihály elnöklete alatt tegnap tárgyalta az ügyet a bíróság.

— Jobb lesz, ha megbékülnek *Széli* Gergely uram, mondotta az elnök.

A hentesmester hajlandó is lett volna rá, ha *Széli* Gergely az újságban visszavonja a panaszát, a vádjait.

— De már azt nem teszem, kelt ki haragosan *Széli* Gergely, — mert az igazat írtam. Inkább meghalok, de az igazat ugyanis megmondom.

Igy beszélt a becsületben megöszült csizmadiamester, a bíróság pedig, mit tehetett egyebet elren delte a valódiság bizonyítását, egy sereg tanut idézett be, és a tárgyalást elnapolta.

Igy azután most folyik az utazás a — sváb bogár körül.

A kocsiyártó ipar és a főkapitány.

Érdekes beadvány érkezett tegnap a rendőrkapitányi hivatalhoz, amelyet 28889/912. sz. a. hamarosan az irattárba tettek. A kérvényező iparosok egyenesen a főkapitánynak adresszálták az instanciát, mert vele szerettek volna tárgyalásba bocsátkozni. Azonban a főkapitány egy fölényes mosollyal intézte el az egész ügyet, ráirta az aktára a reszszortot s ezzel ő a maga részéről befejezettek tekintette az ügyet.

Hát szó sincs róla, a fölött lehet is egy kicsit mosolyogni, mikor egy iparos cég hivatalos eljárást akar indíttatni, mert a tagjai által készített kocsikat a bérkocsitulajdonosok nem akarják elég nagy számban vásárolni.

Meg aztán helyesirási hibáktól hemzsegő mondatokban bírálgatják a főkapitány eddigi felfogását és eljárását a rozoga kocsikkal rendelkező fiakkeresekkel szemben.

— Látjuk, hogy főkapitány urnak tulajdoson jó szíve van, sajnálja a fiakkereseket és ugyanakkor nem gondolja meg, hogy tönkre teszi a nagyváradi kicsiipart.

Szegény főkapitány! . . . Már hogy lehet valaki enyire gondatlan. Miért nem gondoskodik arról, hogy a kocsikészítőknél állandóan legyen munkájuk. Hiszen csak egy szavába kerül (s mindennap 5—6 fiakkeret lehet kivonni a forgalomból).

Ez furcsa szemrehányás és nagyon indiszkrét kérés. Ugyanilyen jogcímekkel akkor előállhatnának a kirakatüveg gyárosai, hogy miért nem engedi a rendőrség minden tüntetés alkalmával, hogy véges-végig beverjék a tükrös kirakatokat . . . Mert így olyan kevés kirakat tábla kél el.

Mivel pedig azt tapasztalták a kocsii iparosok, hogy a rendőrség meglehetősen, felületességgel és sok jóindulattal vizsgálja meg a forgalomban lévő kocsikat s mivel oly nehéz ma a megélhetés, — tisztelettel ajánlják, hogy majd ők vizsgálják felül a kocsikat. Egy kovács, egy bogár és egy fényező lesz benne ebben a bizottságban, amely aztán alaposan megrostálná a kocsikat.

— Sem az esztetika, sem a nagyvárosias fejlődés nem tűri meg többé a rozoga, piszkos és izléstelen bérkocsikat — így folytatják tovább. Csodálkoznak, hogy ezt a főkapitány még nem vette észre.

Ily formán a nagyváradi kocsikészítő mesterek szakosztálya helytelen jogcímen kéri a rendőrség beavatkozását és saját ipara fellendítését.

De alapjában véve igazuk van. Igen is temérdek az egészségtelen, piszkos, rozoga és zsinéggel úgy-ahogy összetákolt és így életveszélyes járművek száma. Hiszen ezt éppen a múlt hetek egyikén tette szóvá a *Tiszántul*, amikor is *Réz Bertalan* alkaptány több gyalázatos állapotban lévő kocsit kívont a forgalomból.

Kérdést intéztünk *Gerő* Ármin főkapitányhoz, hogy mennyiben tartja jogosnak a kocsikészítők kérését. A főkapitány a következőket mondotta:

— A kérés teljesen helytelen és jogta-

lan. A kocskészítők kedvéért nem tehetem tönkre a fiakkertulajdonosokat, akiknek rengeteg kiadásuk van lóra, takarmányra, istállókra s a cselédekre.

Főlöszleg is egyrészt a kérés, mert razzsiát fogunk tartani a bérkocsik fölött most, november hó elején. Valószínűleg 7-én. Ezen teljes szigorral és tárgyilagossággal vizsgáljuk meg a forgalmi járműveket mindenféle szempontból. Azt hiszem ez az aktualitás indította őket arra, hogy jó tanácsokkal lássanak el.

A kocsiszemle tehát meglesz és szigorú, de tárgyilagossá lesz. Ez megnyugtathatja mind a két tábor.

Elítélték a Grósz testvéreket csalárd- és vétkes bukásért.

Tegnap délután folytatta a nagyváradi királyi törvényszék büntető bírósága a Grósz testvérek bűnügyének tárgyalását, amelyről a szerdai számunkban már részletesen megemlékeztünk. Akkor a védelem néhány újabb tanu kihallgatását kérte, amit a törvényszék el is rendelt és a tárgyalás folytatását tegnap délutánra halasztotta.

Pontban három óraker nyitotta meg a tárgyalást Vámosy elnök. Először Radó Dezsőt, a Magyar Bank volt főkönyvelőjét hallgatták ki, aki előadta, hogy a cégnek a banknál folyószámla és váltóhitel volt. Összesen 9700 koronával még most is adósok és ezért az összegért perelik őket.

Moskovits Mór kereskedőt, majd Sós Jenőt hallgatta ki az elnök. Azután Buzás Balázné kihallgatására került a sor. Előadta, hogy 2—3 évvel ezelőtt 2000 korona kölcsönt adott a Grósz testvéreknek, azzal a feltétellel, hogy az összeget 8—14 nap alatt visszazakapja. A pénzt azután részletekben fizették meg neki.

A tanukihallgatások befejezése után a perbeszédre került a sor.

Dr Medvigy István nagyszabású vádbeszédében kérte a két elsőrendű vádlottat a csalárd bukás büntetésében és a vétkes bukás vétségében, valamint a harmadrendű vádlottat, mint tettehársat bűnösöknek kimondani.

Ezután Grósz Adolf védője Lánci József dr. mondotta el védőbeszédét, sorra igyekezett cáfolni a vádló állításait.

Utánna dr Bőszörményi László, Grósz Sándor védője nagyhatású beszédében kérte védenre teljes felmentését, végül pedig dr Sonnenvirthe Lajos ügyvéd a harmad rendű vádlott védője beszélt.

A bíróság hosszas tanácskozás után este fél nyolc óraker hozta meg az ítéletet. Bűnösnek mondta ki Grósz Adolfot csalárd bukás büntetésében és Rosenthal Bélát mint ennek vétségében bűnsegédet, azután pedig Grósz Adolfot és Grósz Sándort a vétkes bukás vétségében és ezért Grósz Adolfot 8 havi börtönre, Grósz Sándort 3 havi fogházra és Rosenthal Bélát 4 havi fogházra ítélte.

Az elítéltek valamennyien felebbeztek.

Szerbia és Ausztria-Magyarország. A szerb kormány hivatalos lapja a minap hosszabb cikkben foglalkozott Ausztria-Magyarországgal és a monarchia jóindulatára appellált, amelytől reméli, hogy Szerbia győzelmes harcainak eredményét

nem fogja megzavarni. Erre a felszólításra a közös külügyminiszterium lapja a *Fremdenblatt*, ma vezércikkben válaszol.

— Arra az appellációra, — mondja a cikk — mely a szomszéd államból hozzánk elhangzik, nekünk csak az a válaszuk, hogy a mi véleményünk szerint ma sincs akadály annak, hogy Szerbia és Ausztria-Magyarország között egykor fenállott jó viszony ismét helyreálljon. Ausztria-Magyarország mindig nagy jóakarattal tanúsított a balkáni államok iránt és ennek eredménye volt az, hogy például az utóbbi időben köztünk és Bulgária között a legbarátságosabb viszony fejlődött ki. Ami részünkről megvannak és megvoltak a kedvező diszpozíciók Szerbiával szemben is. Reméljük, hogy ezt a másik oldalon is kellőképpen meg fogják becsülni és tanúságot fognak tenni arról, hogy van érzékünk a mi érdekeink iránt is és adott esetben ezt tettekkkel is hajlandók bizonyítani.

HALOTTAK NAPJA.

Elérkezett a temetők ünnepe. Alig van olyan ember, akinek lelkét nem járja át az elmulás, az enyészet gondolata e napon; alig van, akinek ne pihenne kedves halottja ott kint a hantok alatt, amelyeket befednek a haldokló természet által lepergetett sárgult falevelek.

Mikor járjuk a temető zizegő avarját, a visszaemlékezés elénk varázsolja elhunyt szeretteink képét, akik egykor oly közel voltak hozzánk s akiknek elmulását siratjuk.

A fájdalmas percekben szemünk oda téved a temető keresztjére, a Megváltás dicső jelvényére, melyről biztatólag ragyog felénk:

Feltámadunk.

Ez évben ismét bő aratása volt a halálnak. Társadalmi életünk sok jelese hunyt el, akinek sirja felett ma mécses gyújt a hálás kegyelet.

A Biharmegyei és Nagyváradi Nőegylet halálával és kegyelettel adózik nem rég elhunyt elnöknőjének: özvegy báró Gerliczy Félixné születet Korniss Lujza grófnő emlékének.

Ma, pénteken délelőtt 11 óraker a Lujzaton tagjai testületileg kivonulnak az olasz temetőbe s a sirboltban koszorút helyeznek elhunyt jötevőjük koporsójára.

Különben a nőegylet másként is lerója feledhetetlen elnöknője iránt halálját. Elhatározták, hogy halálának évfordulóján requimet tartanak lelkiüdvéért s emléket szoborban örökíti meg, amelyre gyűjtést indít. Az Erzsébet leányárvaház növendékei egy évig fekete ruhában járnak, a gyász jeléül, amiket az elhunyt leánya: özv. Des Echerolles-Kruspér Sándorné ajándékozott az árváknak.

A nagyváradi kir. jogakadémia hallgatói ma, a halottak napjának előestéjén városunk elhunyt nagyjainak emlékét az ősi hagyományokhoz méltó kegyelettel ünneplik meg. 5 óraker indulnak az Akadémiáról Nagy Sándor emléktáblájához. Itt az ifjusági elnök, Molnár Lajos fog beszédet tartani. Szaesvay Imre szobránál Számbovovszky Rezső, a Segélyegylet elnöke, Szilágyi Dezső emléktáblájánál Barza Ferenc és Szilágyi Ede emléktáblájánál Fekete Ferenc mond beszédet. Ezután az Olasz temetőben pihenő tanárokat és hallgatókat keresik fel, akiknek sirjánál Nizsalovszky Endre, Molnár Antal, Nagyboldi Bakó Zoltán és Petry Gyula fog beszélni. Másnap, szombaton d. e. fél 11-kor Rulikovszky sirját keresi fel az ifjuság, ahol Tóth Géza fog beszédet tartani.

Mezey Mihály sirjánál a tűzoltók jelennek meg kegyeletük lerovására, míg Somogyi Károly volt szinigazgató sirját a szintársulat tagjai keresik fel, s gyászdallal, koszorúval fejezik ki kegyeletüket. Mindkét sir fölé most állítottak díszes siremléket.

Mint az előző években, ma is gyűjtés lesz a r. kath. templomokban, továbbá este a temetők bejáratánál, a nagyváradi tudószanatórium javára.

HÍREK

* **Mindenszentek ünnepe.** A katolikus egyháznak ünnepe van ma; Mindenszentek napját ünneplik s a templomokban ünnepélyes szent misék és szent beszédek lesznek a szokásos időkben. Az ünnep péntekre esvén, a mai napon a katolikus hívek fel vannak mentve a bűjt alól.

* **A nyugdíjbizottság-ülése.** Nagyváradi város nyugdíjbizottsága tegnap délután rövid ülést tartott Bordé Ferenc főjegyző elnökelete alatt, amelyen résztvettek dr Hoványi Gyula, dr Grósz Menyhért, dr Thury László, dr Mayer László, Szűcs Géza és Juricskay Barna jegyző. A nyugdíjalap 1911. évi zárszámadását elfogadták. Duró János rendőrt, Szabó Imre rendőrt és Lőrinczy Lajos gátfelügyelőt szolgálatképtelenség miatt nyugdíjazták. Apróbb folyó ügyeket tárgyaltak még.

* **Kinevezések a honvédségnél.** A nagyváradi 4 gyalogezred kötelékében a következő előléptetések történtek: Nemes Ránffy Zsigmond alezredes ezredessé, rippí Roditzky Géza főhadnagyot századossá, Bartha Lajos, Bracsó Antal és nemes Czeglédy Elemér hadnagyokat főhadnagyokká Bála Károly és Ibrányi Ferenc zászlósokat hadnagyokká nevezte ki a király.

* **A népszövetségi csoportvezetőkörhöz!** A Katolikus Népszövetség igazgatója felkéri a csoportvezetőket, sziveskedjenek mindent elkövetni, hogy a címtár minél több népszövetségi tag nevét közölje. Minden népszövetségi iparosnak és kereskedőnek érdeke, hogy neve a címtárban benne legyen. A címtár szerkesztését e hét végén lezárják. Sziveskedjenek tehát a csoportvezetők legkésőbb szombaton, november 2-án este 6 óráig a náluk lévő neveket Székely Lajos jegyzővel közölni, mert jövő héten a címtár sajtó alá, a következő vasárnap, november 10-én pedig kiosztásra kerül.

* **Az új közegészségügyi körök beosztása.** Biharmegye közegészségügye rohamosan halad a végleges rendezés felé. Annak idején megirtuk, hogy a vármegye a jelenlegi közegészségügyi állapotokon úgy kíván segíteni, hogy ujonnan osztja be a körorvosok körét és ha a szükség megkívánja akkor új köröket is létesít. A vármegye erre vonatkozó határozatát jóváhagyás végett felterjesztették a belügyminiszterhez, ahonnan tegnap érkezett le az alispánhoz. A miniszter a vármegye intézkedését minden tekintetben elfogadta. A határozat szerint az eddigi 43 orvosi kör helyett ötvenegy körorvosi székhely lesz. A községi orvosok száma eddig 14 volt, most 17-re emelkedik. Hogy a vármegye községei mely körbe fog-

nak tartozni, azt a közigazgatási bizottság határozza el. A beosztások szerint négy körön kívüli hely van a vármegyében. Ezekre vonatkozólag úgy intézkedik a miniszter, hogy az illető körök külön intézkedjenek az orvosi állások rendszeresítésére iránt. Az alispán most a főorvos javaslatára értesítette a főszolgabírókat az új beosztásokról. Most már rövidesen ki fogják írni a megszüpített állásokra a pályázatot. Hogy azonban akad-e pályázó az új helyekre, az még így is nagyon kétséges. Mindenesetre nagy érdeklődéssel tekintenek megyszerte az elé, vajjon bevállal-e az új beosztás?

*** Művészházasság.** A zeneművészet harmoniája tegnap két fiatal szív harmoniájában találta meg legpoétikusabb kiegészítését. Fischer Ervin hegedűművész és tanár tegnap esküdt örök hűséget Szalay Stefániának, a kitűnő zongoravirtuóznak és tanárnőnek, Szalay János posta- és távirda számtanácsos nagyráhatott zenei tehetségű leányának. Az esketési szertartást a Szent László menház kápolnájában Imrik S. Zoltán plébános végezte, aki a fiatal párhoz szép beszédet intézett. Násznagyok voltak Beleznay Antal székesegyházi karnagy és Koszta István posta- és távirda számvizsgáló.

*** Rendőri krónika.** Eckstein Jenőnél tegnap este ismeretlen tettes egy 25 korona értékű ruhacsavaró gépet ellopott. A rendőrség a nyomozást megindította. — Pratak Viktor kőművesegéd kabátjának zsebéből a Róth-féle építkezésnél egy 30 korona értékű revolverét ellopta Plesz József napszámos. A kihallgatás során beismerte a lopást. Ellene a rendőrség a bünvádi eljárást megindította. — A balászfalvi esendőrőrs táviratozza, hogy Kimpián Eugénia kávéházi felirónő egy kék női kabát, egy női kalap és egy arany nyaklánc ellopása után Nagyváradra szökött. A rendőrség a távirat alapján nevezett letartóztatta. Holnap átkísérik a balászfalvi esendőrőrsre.

*** Kinevezés.** A Budapesti Tudósító jelenti, hogy a király Hucsky László nagyváradi hadapródiskolai tanárt órnagygyá nevezte ki. A kinevezést a legközelebbi hivatalos lap közli.

*** A béli főszolgabíró fegyelmi ügye.** Pár héttel ezelőtt megirtuk, hogy Baranyi Menyhért járási számvevő feljelentéséből kifolyólag a fegyelmi vizsgálat javában tart a megyeházán. Ismertettük Baranyinak ama beadványát, melyben kérte Ertsey Géza béli főszolgabíró azonnali felfüggesztését. A számvevő adatokkal bizonyította, hogy Ertsey hivatali hatalmánál fogva megsemmisítheti a vizsgálat eredményét, amennyiben a bizonyítékok beszerzését megakadályozhatja. Ilyen esetben a feljelentés szerint a felfüggesztésnek van helye a belügyminiszternek 1907-ben kiadott rendelete értelmében. A számvevő kérését az alispán nem akarta egyedül elintézni, ezért az ügyet kiadták Wallner Ödön megyei főügyésznek. A főügyész tegnap tette meg véleményes jelentését az alispánhoz. A főügyész szerint felfüggesztésnek csak akkor lenne helye, ha Ertsey a feljelentés folytán hivatalvesztéssel lenne büntetve. Erre pedig kilátás nincs, mert Ertsey a fegyelmi vizsgálat után is megmaradhat állásában. Az alispán valószínűleg a főügyész véleményét fogadja el, azonban Baranyi nem fog belenyugodni és a miniszter elé fogja vinni az elmérgesedett dolgot, mert a törvény értelmében akkor is

felfüggesztendő a tisztviselő, ha a hivatalos hatalmánál fogva a vizsgálat eredményét meghiusíthatja, ami a jelen esetben fenn forog.

*** Halálozás.** Részvétellel értesülünk, hogy Csapó Dezsőné szül. Borbola Berta, Csapó Dezső darvasi földbirtokos neje, élete 63. évében, hosszas szenvedés után elhalt. Halálát előkelő nagy rokonság gyászolja. Az elhunytban Papp Imre káptalani főtiszt és Arnótfalvy Alfréd órnagy anyósukat vesztették el. Az elhalt urinó temetése holnap, november 2-án délelőtt 11 órakor lesz Darvason, az elhunyt lelkiüdvéért pedig november 5-én, kedden délelőtt 9 órakor lesz a várad-olaszi-i plébánia templomban a gyászmise.

*** Esterházy herceg temetése Kismartonban.** Tudósítónk írja: Esterházy Alajos herceg gárdakapitány holtteste kedden este 9 órakor érkezett meg Bécsből Kismartonba. A koporsót halottas kocsira emelték és a hercegi kápolnába szállították, ahol felvatalozták. A temetés szerdán délelőtt 11 órakor kezdődött. A gyászszertartást dr. Várady L. Árpád megyés püspök végezte, aki Szentiványi János püspöki titkár kíséretében érkezett Kismartonba. A temetésen a hercegi családon kívül ott voltak a megyei és állami hatóságok, a magyar testőrség és Bécsből több küldöttség. A gyászszertartás requimmal kezdődött, amely után a holttestet a ferencrendiek temploma alatt lévő hercegi kriptában helyezték el.

*** Bányász szerencsétlenség.** Tokajból táviratozzák: A tarcali állami kőzuzótelepen sziklafurás közben a leomló kő és földréteg Györkei Mihály tokaji lakost maga alá temette. A szerencsétlen munkást, aki családos ember, azonnal meghalt: öt munkástársa, kik vele együtt ugyanazon a helyen dolgoztak, többé kevésbé megsebesültek. A szerencsétlenség színképére vizsgáló bizottság szállott ki, hogy megállapítsa kit terhel a szerencsétlenségért a felelősség.

*** Olcsóbb lett a kenyér.** Az Adria kenyér-gyár kedves dologgal szolgál a nagyközönségnek, ami a mostani drágaságban szinte hihetetlenül hangzik. Olcsóbb lett a kenyér. Az Adria kenyér-gyár jó és izletes gyártmányainak árát kilónként 4 fillérrel lejjebb szállította.

*** A német, francia és angol nyelvekben** tökéletes kiképzetést nyerhetnek legalább középiskolai műveltségű biró egyének a Rose-rendszerű nyelviskolában (Bémer tér 1. szám). Beiratkozás mindenkor. Tandíj óránként és személyenként 1 korona 50 fillér

x **Ungváry Gergely** könyv- és papirkereskedése Nagyvárad, Rákóczi-ut (Orsolyazárda). Ajánlja dúsán felszerelt raktárát, szép-irodalmi és ifjúsági könyvekben, valamint legújabb művészi lapokban.

x **Karaguly E.** úri szabó-üzletét november hó 1-től Rimanóczy-utca, Guttmann-házba helyezi át.

Vadász czipő
különlegességek kizárólag
Arany cipő áru-
házában
RÁKÓCZI-UT 13.
Telefon 512. Telefon 512.

**Uri fehérmű, „Fownes“
keztyű, „Habig“ kalap, eredeti angol cipő, egyedüli raktár**

Róth M. utódánál.

Középiskolai

magánvizsgára-, érettségire-, javító vizsgákra egész nyáron át készülhet a **dr. Kállay-féle szeminárium**ban (Budapest, IX. Lónyay-utca 18 b. Telefon 125-38.) Eredményei köz-tudomásulag kiválóak.

BENKŐ ARTUR
könyv- és papirkereskedését
Rákóczi-ut 8. Györffy-féle házba
(LEMBERT fényképész mellett)
helyezte át. — Telefon 870.

Vadász urak figyelmébe. A közelgő vadászati évadra való tekintettel felhívom a nagyérdemű vadászközönséget, hogy fegyver és vadászati cikkek beszerzését általam eszközölje. Óriási választékot talál itt a legelőkelőbb gyártmányú fegyverekből, a legjobb töltények egy külföldi mint beltöldi löporral készültek a legpontosabban készítve s ajánlom fegyverjavító műhelyemet, hol szakszerűen, gyorsan és pontosan eszközölök minden nemű fegyverjavítást. Ne adják fegyvereiket kontárok kezébe mert azok tönkreteszik és később többé fog kerülni annak hejreállítására. M. kir. löporáruda Telefon 269. Tanoncok felvétetnek. **Ladányi József** puskaműves, fegyverkereskedő, Nagyvárad, Pécs.

KOSSUTH-U. 2. sz. ház emeletén két szoba s mellékhelyiségekből álló lakás nov. 1-re kiadó. Értekezhetni a Polgári Takarékpénztárnál.

x **Kossuth-utca** 6. számú ház Körös felőli oldalán 3 szoba fürdő-szoba és mellékhelyiségekből álló modern emeleti lakás november 1-re kiadó. Értekezhetni a Polgári Takarékpénztár részvénytársaságnál.

x **Aszódi** olcsó karácsonyi vásárja **Kossuth utca Sas-palota**. A helyi és vidéki nélyen tisztelt vevőközönség b. tudomására hozom, hogy friss déli áruim megérkeztek. Vidékieknek szállít postán Magyarország bármely államára a közkedvelt **Aszódi-cég**. Elsőrendű datolya, malaga és füge, óriási tiroli maroni, olasz mogyoró és cocusdió, mézédés narancs és érett citrom, remek cukrozott déli gyümölcsök, bámulatos szép és kitűnő ízű thea-sütemények, legnemesebb fajú kínai theák, valódi angol és francia rumok igazán meglepő olcsó árt. Dús választék **karácsonyi és újévi** cukorkákban, nagyban és kicsinyben. Állandóan friss pörkölt zamatos kávé 8-féle vegyületekből, melyből próbarendelést méltóztassanak tenni. Kiváló tisztelettel: **Aszódi Mihály** triezti kávé és thea közvetlen behozatala, cukorka és déligyümölcs nagykereskedő. Telefonszám egész megyére 635. Fiók telefon 1016. Fióközlet **Cukorka Király** Ker-utca. — **Csokoládé Király** Rákóczi ut. Telefon 610. — Gerbeaud cukorkák és sütemények friss minőségben.

x **TÜZIFA** hasábos és aprítva, ugyszintén elsőrendű porosz kőszet házhoz szállít **Weiszberger és Társa**. Telefon 688. Telep: Váradvelence, vasutná!

Valódi Amerikai és Chas-
sala cipők, legjobb Bor. a-
lino és Pichler kalapok

REICHARD áruház

cégnél szerazhetők be.

x **Kosztolányi Ferenc** és neje okleveles masszőr és vizgyógykezelők, kiváló szak-képzettséggel ajánkoznak. **Rákóczi-ut 28. sz.**

x **Házvezetőnőnek** ajánlikozik egy szolid megbízható urileány, jól főz és a háztartásba jártas, szerény igényekkel, inkább nyugalmas otthonot óhaj. Csak plebániára. — Cim a kiadóba.

SZÍNHÁZ

Heti műsor:

Péntek délután: Molnár és gyermeke, este: Judit,
Szombat: Judit.
Vasárnap délután: Asszonyfaló, este: oldusdiák.

Judit.

A biblia véresen megrázó alakja, Judit azok közé tartozik, akik szinte provokálják, szinte követelik a drámai téma gyanánt való feldolgozást. Ennek dacára alig van megemléstésre méltó költői mű, mely vele foglalkoznék. Judit jelleméből a biblia kevés vonást ad, szabad tehát a tér a költői képzelet számára; maga a megörökített történeti tény, Holofernes megölése azonban a cselekményt készen adja, azon változtatni nem lehet, képtelenség a bibliai hangulatot is érinteni — e kettő, a gyilkosság és a bibliai hangulat közti áthidalhatlan ellentét riaszthatta vissza a drámaírókat ettől a különben oly tragikus témától.

Hebbel Frigyes rendkívül szerencsésen oldja meg a problémát. Juditot mint teljesen exaltált nőt mutatja be, akit a végtelenség ingerel és csaknem az örületig bánt az, hogy Izraelben nincs férfi, aki a rettenetes Holofernessel szembe merne szállani. Imponál neki Holofernes, de mint zsidó nő azt keresi, aki legyőzi a pogányt s mivel a bethaliai zsidók mind siránkozó gyávák, ő maga megy át Holofernes táborába, bizva az Ur oltalmában. Idáig csupa ószövetségi hangulat, prófétálás, imádság kíséri. Közvetlenül a gyilkosság előtt a bibliai hangulat megszűnik. Judit bosszúból öli meg Holofernest, egyéni bosszúból, saját szegényét torolja meg. Itt csak az exaltált asszonyt látjuk, a ki vérrel mossa le a szégyenpirt arcáról.

Jellem festés, bibliai történeti hangulat, korhűség és drámai kifejező erő ritkán találkoznak olyan szerencsésen, mint Hebbel tragédiájában. Még a nyersessége sem bántó sehol; nem való ugyan a darab fiatal leányoknak, de a ki a tragédiát mint ilyet nézi, az meg fogja találni e durvább helyeknek is korfestő és jellemző vonásait. A dialógok adják meg a dráma egész zordon hangulatát; néhol szinte magukkal ragadják a

nézőt erőteljességükkel, a súlyos gondolatokkal. A fordítás, Iváncsi Jenő munkája, szintén elsőrangú.

Nagy feladat elé állította a drámai személyzet az előadás. Csaknem minden szerep, a legnagyobbtól a legkisebbig, csupa markáns vonásokkal megrajzolt egyén, akit ugyanilyen erős vonásokkal kell színpadra is vinni. Ennyi pedig vidéki társulattól egyszerűen nem telik. A címszerepben Etsy Emilia pompás tehetsége ragyogott. Minden mondata, minden mozdulata nemcsak azt bizonyította, hogy Judit komplikált jellemét átértesse, hanem arról az öntudatos, magas intelligenciáról is tanuskodott, mellyel minden jellemvonást kifejezésre juttatott s harmónikus egésszé olvasztott. Teljes elismerés illeti ezért a tökéletes alakításért. Holofernes szerepét Tóth Eleknek kellett volna játszania. Elismerjük Szarvasi Soma igyekezetét, de ez a csupa ideg jellem nem az ő nyugodt temperamentumának való. Szarvasi Holofernesében sem a nagyságot, sem a borzalmasságot nem éreztük. Ellapult az egész alak. Tóth Elek a vak és néma álpróféta rövid jelenetébe egy egész drámára elég tragikus erőt tudott beleönteni. Szentgyörgyi Mártának közvetlenül utána drámai csattanót kellett volna adnia a felvonásnak egy befejező jelenettel: nem birta sem hanggal, sem alakító erővel. Drámaibb volt nála a tenorista (!), Medgyaszai is; egészen jó Asszad volt, Tompa Béla Efraimja is tetszett, nemkülönben Angyal Ilka Mirzája. A többi kis szerep általában ellapossodott s az előadást sok eleven erőtlő fosztotta meg.

A közönség egy részének viselkedése, kivált a földszinti állóhelyen, meglehetősen balkáni nivón állott. —r.

Molnár és gyermeke. Ma délután egy régi nagyszerű dráma reprize lesz a Szigligeti-színházban. A Molnár és gyermeke című nagyhatású drámát elevenítik fel, mely a múlt szezonban is nagy publikumot vonzott a színházba.

Az Asszonyfaló. Vasárnap délután a szenzációs sikerű operettet, az Asszonyfalót ismétlik meg. Sik Rezső pompás alakítása örökké emlékezetében marad azoknak, akik a kiváló művészt ebben a szerepében látták. Máskülönben az egész operettensemlé nagy hatással játszott az Asszonyfaló minden előadásán. Vasárnap este pedig egy bájos zenéjű operettet, a Koldusdiákot hozzák színre. Medgyaszainak, Horváth Micinek, Görög Olgának, Tompának és Ponghónak pompás szerepei lesznek a darabban.

Ne hagyja magát félrevezetni!

Csillárgyár

Nagyváradon csak egy van. Gyártélep: **Szent János u. 20.** Iroda s raktár: **Bémer tér 3.** A n. é. közönség szives tudomására adom, hogy villamos felszerelési vállalatomhoz a gyártást is felvettem. **10 éve fennálló** vállalatom a legnagyobb garancia, hogy a legolcsóbb beszerzési forrás cégem. Tömeges partfogást kérve kiváló tisztelettel **STERN.**

EGYESÜLETEK

A **Nagyváradai Gyorsiró Egyesület** november hó 3-án, vasárnap délelőtt 11 órakor a városháza nagytermében felolvasó és közgyűlést tart.

Tárgyak:

1. Elnöki megnyitó. Tartja dr. Adorján Emil.
2. Titkári jelentés.
3. Pénztárnoki jelentés.
4. Tisztújítás.
5. Felolvasás a gyorsirás egyszerűsítéséről. Tartja Kun Gyula.

A felolvasást vita követi.

Tekintettel a felolvasás és az azt követő vita érdekességére, a közgyűlésen minden érdeklődőt szívesen lát az Elnökség.

SPORT

A mai football mérkőzések. Rendkívül érdekes football mérkőzések színhelye lesz a mai ünnepi délutánon a Rhédey-kerti sportpálya. Délután 1 órakor a NAC zöld csapata az Egyetértés I. csapatával játszik a II. csapatok díjáért, ezután 3 órai kezdettel a NAC I. csapata a BVC csapatával játszik Keletmagyarország bajnokságáért. A mérkőzésnek még 4 óra előtt vége lesz, úgy, hogy a közönségnek az a része, amely a temetőket kívánja felkeresni, erre még kellő idővel fog rendelkezni.

Nagyváradiak az osztrák-magyar mérkőzésen. A NAC agilis vezetősége gondoskodott arról, hogy tagjai kedvezményes utazási költség mellett utazhassanak fel Budapestre. A vasárnapi Osztrák-Magyar reprezentatív football mérkőzés megtekintésére. A jelentkező NAC tagok félárban utazhatnak Budapestre és vissza, az elutazás szombaton délután a gyorsvonattal történik. A visszautazás a hétfői napon. — Érdeklődő NAC tagok Pásztor Bertalan főtitkárnál jelentkezzenek.

IGAZSÁG SZOLGÁLTATÁS

Ítélet a magyarcsékei gyilkos ügyében.

Három napi tárgyalás után tegnap mondotta ki az esküdtbíró az ítéletet a magyarcsékei falurossza, **Hojta Péter** ügyében, aki éjnek idején egy összeszólalkozás után minden valamire való ok nélkül meggyilkolta egyik társát.

Tegnap délelőtt hangzottak el a perbeszédok. Dr. **Baróthy Pál** a kir. ügyészség vezetője nagy beszédben mutatott rá a vádlott bűnösségére, akitől garázdá volta miatt az egész község félt, s aki könnyedén, irtózatossággal oltotta ki embertársa életét. Azután dr. **Mendelényi Béla** mondotta el mélyhatású védőbeszédét.

Az esküdték verdiktje alapján a bíróság **Hojta Pétert** szándékos emberölés büntetetté-

ben bűnösnek mondta ki és ezért 14 évi fegyházra ítélte.

A védő az ítélet ellen semmisségi panaszt jelentett be.

Csöd. A királyi törvényszék a Biró testvérek, téglagyárosok és építés vállalkozók ellen elrendelte a csődöt. Az aktív vagyon, nagyrészt ingatlanban 320,000, a passzív pedig 255,000 koronát tesz ki. Csődbiztos dr Tóth Dezső törvényszéki jegyző, csődtömeggondnok pedig dr Rezső Mór ügyvéd.

NYILTÉR

Még ez nem létezett soha!

Ami — K 150-be kerül szabóüzletekben
Az ma — K 68-ért kapható legyen.
Ami — K 160 került
Az ma — K 80-ért kapható legyen.
Ami — K 190-be került
Az ma — K 94-ért kapható legyen a

TESZLER-féle üzletben.

Az alábbi részletezések szerint: Egy finom télikabát-
nak való kelme és összes hozzávaló kerül:

K 38—
munkadíj K 30—
összesen K 68—

Egy finomabb télikabát kelme és összes hozzávaló-
val kerül:

K 46—
munkadíj K 34—
összesen K 80—

Egy egész finom valódi télikabát kelme és az összes
hozzávaló kerül:

K 58—
munkadíj K 36—
összesen K 94—

Egyben ajánlom a m. t. vevőim figyelmébe a dusan
felszerelt raktáramat. Női kosztüm kelmék minden
lehető színben u. m. kék, fekete, szürke és drapp
divatos színekben, amelyek mélyen leszállított árak-
ban kaphatók, ugyszintén az öltönytűzőket rend-
kívül olcsón bocsáj om rendelkezésére nagyrebecsült
vevőimnek. Kérem ezen alkalmat kihasználni és egy
próbabevásárlást eszközölni, míg a készlet tart.
Tisztelettel

Schwartz Kálmán.

Zöldfa-utca 21. sz.

TÁVIRÁTOK

Andrássy Lukács polemizálása.

Budapest, okt. 31.

(Saját tud.) Andrássy Gyula teg-
nap cikket tett közzé, melyben Lu-
kácsesal és Tiszával polemizál. And-
rássy Lukácsék eljárását minden
tekintetben elítéli. Ha a Ház Lukács
és Tisza eljárását illetve a megsza-
vazott törvényeket utólag megerő-
sítette volna, azt ő is elfogadta volna,
de így nem osztja véleményét. A
parlamentí órség tervét pedig csak
komikus oldalról fogja fel, érdemi-
leg nem is foglalkozik vele.

Tüntetés Tisza ellen.

Budapest, okt. 31.

Ma délután, mikor Tisza István
a Belvároson keresztül hazafelé
igyekezett, állandóan rendőrök és
detektívek kísérték. A Kossuth La-

jos-utcán a rendőrök elmaradtak
Tisza mellől, aki a Dob-utcán akart
keresztül jutni. Itt több utcai sipis
felismerte a Ház elnökét és abc-
golni kezdte. A vakmerő lármázók
kövel kezdték dobálni Tiszát, mire
a detektívek rendőrökért telefonál-
tak. Mire a rendőrség megérkezett,
már több százra ment a tüntetők
száma. A tüntetőket a rendőrök
szétverték, mire Tisza zavartalanul
folytathatta útját hazafelé.

Gyilkosság Budapesten.

Budapest, okt. 31.

(Saj. tud.) Ma délután 6 órakor
Ipar-utca 14. szám alatt meggyil-
kolták Bud János vendéglőst. A
detektívek azonnal munkába léptek,
de még a tetteseket nem sikerült
elfogni.

Riadalom a báni palota előtt.

Zágráb, okt. 31.

(Saját tud.) Ma délben egy Bal-
mincsák nevű egyetemi hallgató
agyonlőtte magát a báni palota
előtti téren. Az eset nagy riadalmat
okozott, mert azt hitték, hogy me-
rénylet történt.

Elitették a májusi tüntetőket.

Budapest, okt. 31.

(Saját tudósítónktól.) A bíróság ma
döntött a májusi tüntetők dolgában. A tün-
tetőket bűnösöknek találta a bíróság és ki-
vétel nélkül mind megbüntette. A leg-
magasabb büntetés 1 hónap s a legkevesebb
13 nap volt.

Elfoglalt erőd.

Belgrád, okt. 31.

(Saját tudósítónktól.) A szerb
csapatok ma erős harc után elfog-
lalták Prispensd nevű török erődöt.

Hazaszökött görög katonák.

Athén, október 31.

Az athéni távirati iroda jelenti: A török
hadseregből megszökött görögök ma Triesz-
ten át ideérkeztek. Mint tartalékosokat fog-
ják őket a görög hadseregbe besorozni. —
Zászlók alatt végigvonultak a városon és
harc dalokat énekeltek. Az utcákon össze-
gyűlt embertömeg nagy ovációkban részesi-
tette őket.

Názim pasa elesett.

Szófia, okt. 31.

(Saját tudósítónktól.) Innen je-
lentik hivatalosan, hogy Názim pasa,
volt török hadügyminiszter elesett.

Lefoglalt tábori kórház.

Athén, okt. 31.

Az athéni távirati iroda jelenti: Kocsa-
nában a görög csapatok négyszáz ágyból
álló teljesen felszerelt tábori kórházat ta-
laltak.

Fényképező gépek

mindenféle kellékekkel.

Lorgnettek, hő- és lázmérők
legnagyobb választékban. Ja-
vitások elvállaltatnak

PETRY ÁRPÁD

órák- és látszerész

Nagyvárad, Rákóci-ut 9.

Tarsoly és Risztó mellett a
Riman egy palotával szemben

Telephon (vidékre is) 181 sz.

Regénycsarnok.

GYÖNGYVIRÁG.

Irta Cseres Andor.

XXIII.

A báró Horvát Jenő és fiai — ez volt
az új cég — bankházában az apa és Mór, a
bankház vezetői, komoly társalgásba mélyed-
tek, ami a cég üzletkörén kívül esett.

— Mondd! — szól az apa, — hogyan
távolítsuk el azt a leányt? én úgy gondol-
tam, hogy legjobb lesz, hogyha adok neki
egy pár ezer koronát és haza küldöm Strass-
burgba.

Mór báró homlokán kidagadtak az erek,
szemei komoran néztek apjára.

— Így tartod jónak apám?

— Természetes, hiszen nincs rá szük-
ség többé.

— Mit gondolsz, apám, el tudnék én
menni a te utadon?

— Nem értelek.

— Jó, tehát érts meg. Az a leány itt
marad.

— Mint a te szeretőd és kacagott
az apa.

Már elhalványodott, ajkai megremegtek.

— Igazad van atyám! — válaszolt a
férfi, — gondoltam erre egykor, mikor azt
hittem, hogy a te kedvesed. Ugy van, el
akartam hódítani téled.

— No ládd, ilyen az élet.

— Mondhatom, hogy ketten, te, és én,
olyan hitbe állítottuk be ezt a leányt, ami-
nőt meg nem érdemelt. És most te elaka-
rod őt küldeni, pénzzel akarod kifizetni.

— Nos? — én nem vehetem nőül?

Móric küzdött magával egy ideig, az-
után elszántan nézett apja szemei közé.

— Te nem, de én igen!

Mintha bomba csapott volna le a bankár
mellett, felugrott, fiához lépett, minden izé-
ben megremegve kiáltotta:

— Az én fiam, a báró egy bonnet?!

— Igen, atyám!

— Te, Móric, akire báró meg gróf kis-
asszonyok vágyakozva néznek! — aki szá-
mára nagy pálya kínálkozik felfelé! — te,
Móric, aki milliókat kaphatsz és csak rá-
adásul feleséget.

— Utálom az olyan házasságot apám!
— Ezt a leányt megismertem az idő alatt,
míg tőlünk távol volt, mert amíg közel volt,
nem láttam őt.

— Gondold meg, hogy ő keresztény.

Móric ajkán fájó mosoly jöleni meg.

— Leányod, Elza, keresztény lett.

— Meggyásoltuk ét magunk között, de
hát leány és így hitéletünkben nem számít.

— Miért bocsátottad őt a keresztény
karjaiba, hiszen meggátolhattad volna egyet-
len nem szavaddal.

— De gondold meg, hogy a vőm a
gróf.

Ha boldog akarok lenni, akkor nekem
el kell felednem, hogy báró lettem. Atyám,
én Heller Augustát megszerettem.

(Folyt. köv.)

KÖZGAZDASÁG

Gabona üzlet.

Irányzat a balkáni helyzet nyugodtabb felfogására lanyha.

Mai árfolyamok.

Októberi buza	— — —	11.—
Áprilisi buza (1913.)	— — —	11.80
Októberi rozs	— — —	10.40
Áprilisi rozs (1913)	— — —	10.52
Októberi zab	— — —	11.82
Áprilisi zab (1913)	— — —	11.24
Szept. tengeri	— — —	7.74
Májusi tengeri (1913)	— — —	8.03

Budapesti értéktőzsde.

Magyar Általános Hitelbank nagyváradai fiókjának távirati jelentése.

Magyar hitelrészvény	—	786.—
Oszták hitelrészvény	—	603.—
Jelzálogbank	— — —	418.—
Leszámitoló és pénzváltó	—	506.—
Magyar bank	— — —	531.—
Közuti vasut	— — —	651.—
Városi villamos	— — —	373.—
Salgótarjáni kőszén	— — —	713.—
Rimamurányi	— — —	689.—

A szerkesztésért felelős:

Dr. VUCKICS GYULA.

Hanincs meglegedve

szabójával, mert drága vagy rossz szul szab vagy nem pontos: szóval bármikből. Keresse fel **DARABONT GY. és TÁRSA** uriszabó céget Szilágyi Dezső-u. 6. (Sonnenfeld-palota) és meglepi önt az ottani szolid, olcsó, kifogástalan kiszolgálás. Alkalmi és gyászruhák 24 óra alatt. Vidékről egy beküldött öltönyről ujat készítenek. Valódi angol szövetek.

Helyi és vidéki telefon 980.

Sarkady és Szánthó

TORONYÓRA GYÁRA

Nagyvárad, Damjanits-utca 30.

Ajánlja 1 hétben egyszer felhuzandó és 1 napban egyszer felhuzandó toronyóráit „szegecs” és „szabadlengésű” járattal, réz kerekkel. Olcsó árak. **TÖBBÉVI JÓTALLÁS.** Villanyerő berendezés.

Arjegyzék kivanatra. Saját ház.

Autó (automobil) tulajdonosok szíves figyelmébe.

PNEUMATIK, köpeny és tömlő, vulkanizáló műhely! **TRAPP ISTVAN** Budapest, VIII. ker. Tisza Kálmán-tér 26.

Postai megbízás naponként azonnal el lesz intézve. Javítások jutányos árban. Használt gumik a legmagasabb árban megvétetnek.

A Biharmegyei Gazdák Áru és Hitelintézete rt.

Nagyvárad, Nagypiac-tér, Andrányi-ház.

Befizetett alaptőke: 1,000.000 korona

Elfogad takarékbetéteket, ha azok állandók 5°-os kamatoztatásra, továbbá folyószámlai betéteket is elfogad.

A betétkamatadót az intézet fizeti.

Folyószámla hitelt nyújt legkedvezőbb feltételek mellett.

Leszámitol váltókat a legelőnyösebb kamattal mellett gazdálkodók, kereskedők és iparosok részére és foglalkozik mindenemű bankszerű beszedésekkel (incassó olcsó díj mellett).

Előleget nyújt értékpapírokra, terményekre és árukra; kölcsönöket ad előnyös törlesztés mellett.

Jelzálog és törlesztéses kölcsönöket folyósít házakra és földbirtokokra.

DEUTSCH SIMON

MŰBÚTOR-ASZTALOS
NAGYVÁRAD, ŐR-UTCA 6.

Ajánlja saját készítményű hálószoba-, ebédlő-, előszoba- és konyha modern kivitelű berendezéseit, melyekből háló- és ebédlő-szoba állandóan nagy raktár. Javítások jutányos árban. Költségvetés díjtalan. Levelekre válasz. Meghívásra azonnal jövök.

Hirdetések

felvétetnek a kiadóhivatalban.

Olcsóbb lett a kenyér

4 fillérrel.

Van szerencsénk a t. c. közönség szíves tudomására adni, hogy városszerte közkedveltségnek örvendő kenyér gyártmányunkat a fogyasztó közönség előnyére és kényelmére a mai naptól fogva **eredeti gyári árakban** fogjuk az alantabb felsorolt raktárakban kilogrammonként is árusítani.

KENYÉR ÁRAINK:

0-ás	30 fillér
fehér	28 „
félbarna	26 „
barna	24 „

Gyári raktár Szacsvey-utca.

Telephon 551.

ELÁRUSÍTÓ HELYEK:

1. Főraktár: Szent László-tér (Kovács-ház) telephon 936.
2. Adria liszt raktár Rákóczi ut telephon 5.
3. „ „ „ Nagypiac telephon 337.
4. „ „ „ Csillagváros (Bányasor) telephon 1242.
5. Adria lisztraktár Kolozsvári-utca (volt Feldheim-ház) telephon 188.
6. Reich Antal Szaniszló u. telephon 436.
7. Wasvári Zsigmond Kórház-u. telef. 1305.
8. Markovits Ignátz Pereces-u. telephon 1286.
9. Fülöp Lipót Kaszárnya u.
10. Király Jenő Rákóczi-ut (Stern palota).
11. Ungár Jenő Teleki-u.
12. Wieder Lajos Malom u. telephon 894.
13. Deutsch Dávid Teleky-u.

ADRIA kenyérgyár r.t.

Szalonna, prima, pörkölt, nehéz áru legjutányosabban kapható.

Mindennemű termények vétele és eladása.

Egyesült Biharmegyei Kereskedelmi Bank és Központi Takarékpénztár Részv.-társ. áruosztály.

Teleky-utca 3-ik szám, Telefon 172.

Saját üzletemben készült **mindszenti**

koszorúk

nagy választékban, olcsó árak mellett. Egyedül nálam kapható összerakható

sirlámpák

darabja 30 és 50 fillér.

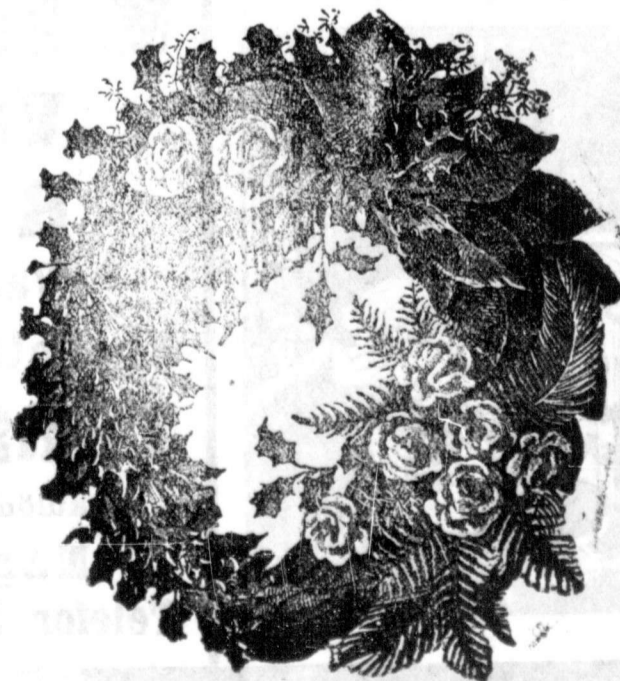
Szíves pártfogást kér teljes tisztelettel

Palásthy Gyula

Szent János-utca 4. sz.

(Kispipával szemben)

Helyi és vidéki telefon 995. sz.

Telefon 8 sz.

Telefon 8 sz.

Tiszta, kitünő borból párolt valódi
dr. Szij József-féle 1890-ből származó, tehát 22 éves **cognac**
 amíg a készlet tart, **kizárólagosan**

Janky Antal utódánál

szerezhető be. Fűszerüzlet és csemege a Szent László-téren.

Kosár- és petroleumüzlet ugyanott az udvarban.

Telefon 10-87. Telefon 10-87.

A legmodernebb bútorokat

készíti

Kovács Zsigmond

műasztalos

Szacs vay-u. 70. sz.

Géperőre berendezve.

Telefon vagy levelezőlap nivasra
 azonnal megjelenek.

Terv és költségvetés díjtalan.

VAJNOVSZKI FERENC

uri- és női cipész. Szaniszló-u. 55.

Készít uri- és női cipőket mérték
 szerint. Javítások jutányos árban.
 Meghívásra házhoz küldök, leve-
 lekre válaszolok.

Oltott mész

Bükkfa parkett, cementáru,
 cserép, fedéllemez, gipsz, nád,
 csatornázás, aszfaltozás stb.

Kondor Dezső

Nagyvárad, Nagypiac-tér 1. Telefon 969.

Özv. Schmidt Gyuláné

könyvkötészetét a régi
 Apolló épületből

Rákóci-ut 16. sz.

alá helyezte át, amire
 felhívjuk a n. é. közönség
 becses figyelmét. Tan-
 könyvek bekötése, olcsón
 s gyorsan készítettnek el.
 Becses pártfogást kér

özv. Schmidt Gyuláné

Fey Rezső

mű-bádogos, vízvezeték- és csatornázási
 vállalat

Szent János-utca 22. szám.

TELEFON 532. TELEFON 532.

Készít udvari ragymentes
 closetteket vizöblítéssel.

Angol-closett berendezést,
 viztartány vagy önzáró clo-
 sett csapokkal való öblítéssel.

Mindennemű épület- és disz-
 bádogos munkát. Villany-
 erő gépekkel berendezve.

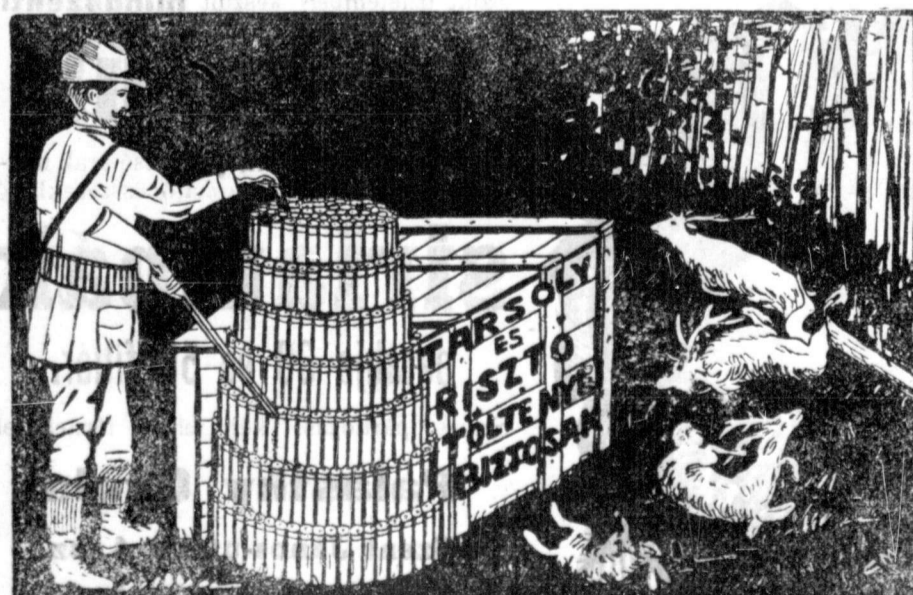
Ujdonság! Ujdonság!

Tündér harangok.

Bárki egy ora alatt meg-
 tanulhat rajta játszani. Ko-
 vácsolt vas állványon, 15
 összehangolt ezüstmécsen-
 gövel van ellátva. Erős
 szép kivitelben, verőkkal,
 tokkal, mesés ajándékkal
 együtt csak 10 korona

Wagner a „Hangszer Király”
 országszerte elismert elsőrendű hangszerárúházában,
 BUDAPEST, JÓZSEF-KORUT 15. SZÁM.

Ovás: Figyeljünk jól a pontos címre és házszámra.

M. kir. lőpor-áruda

Vadászfegyverek

Revolverek

Vadászati felszerelések

Eredeti Valtersdorfi töltények

TARSOLY és RISZTÓ

különlegességek vaskereskedésében

Nagyvárad, Rákóczi-ut.

Telefon 390.

Telefon 390.

Értesítés.

Megnyílt a

„Béka“ bolt

Uj rőfös, rövid és női divatru-
ház Nagyváradon Zöldfa-utcaTessék ügyelni a kira-
kat-üvegeinkre festett

„BÉKÁRA“

Árjegyzéki kivonat:

1 vég Rumburger vászon mindenre al- kalmás	4 50
1 méter gyapjuszövet bármilyen színben, 120 széles	— 89
1 Himzett elejű nőiing szepességi vá- szonból	1.65
1 nőiing finom siffonból	— 95
1 női hálókabát (korzetta) finom sif- fonból	— 98
1 Nőiing himzéssel és szalaggal dusan diszitve	— 98
1 Izléses diszkötény	— 55
1 Női reformkötény finom klottból vagy lűszterből	1.65
1 fekete klott alsószoknya	— 98
Egy 6 személyes damaszt garnitúra	2.75
1 Fekete nap és esőernyő	— 98
1 Elegáns fehér puhaelejű férfiing	1.25
1 finom 5 soros gallér minden és szám	— 13
1 pár kézelő fehér vagy színes	— 21
12 darab valódi rumburgi vászon zseb- kendő	1.50
1 méter kozmanózi karton bármilyen szín- ben, jó mosó	— 22
1 méter legfinomabb gyapjudelin legujabb divatuak	— 59
1 kétszemélyes klott paplan jó vattával töltve, bármilyen szín	3.25
1 Ablakra való szövetfüggöny	1.39
1 Magános ágyterítő	— 89
1 garnitúra 2 ágy és egy asztalterítő	4 50
1 Vég valódi rumburgi kanavász, bár- milyen színben	4.75
1 fehér siffon alsószoknya	— 98
1 méter ruhavászon minden színben	— 29
1 méter csipkefüggöny	— 26
1 fejre való selyemsal	1.25
1 m. 120 széles gyapju pepita szövet	— 45
1 méter mosó delin legujabb minták	— 24
1 himzett elejű bluz	— 98
1 színes napernyő gyönyörű szép	1 52
1 Reformkötő, jó mosókarton	— 69
1 nyári flanel takaró	— 95
1 fejre való pepita selyem kendő	— 98
1 finom damaszt abrosz	— 98
1 kávé abrosz	— 79
1 kávé szalvéta	— 06
1 fekete klott alsószoknya	— 98
1 Szmirna ágyhához való szőnyeg	1.65
1 méter bőrerős spárga szőnyeg	— 39
1 nagy szoba szőnyeg	— 1.69
1 méter dupla széles cerna csipke fűg- göny aplikált mintákkal	— 58

Vidéki megrendelések utánvétel mellett a
legpontosabban lesznek elintézve.Postai szétküldések minden nap. Tessék a ki-
rakat üvegeinkre festett „BÉKÁT“ keresni

Uj női kalap üzlet!

Tisztelettel értesitem az uri hölgy-
közönséget, hogy a mai kor igé-
nyeinek megfelelő

női kalap üzletet nyitottam

Nagy Sándor-utca 1. sz. alatt

Izsák Lidia mellett. Raktáron tartok
eredeti párisi és bécsi model-
leket, ugyszintén alakítások
modellek után a legnagyobb
gonddal és jutányos áron ké-
szülnek. A t. hölgyközönség b.
partfogását kéri tisztelettel

Weisz Vilmosné.

JOZSEF-körut 15. Fényképes hangszerárjegyzék ingyen.
Ovás! Figyelem a pontos címre és házszámra.

— UJDONSÁG! —

Csodaréztrombita!

Bárki egy óra alatt megta-
nulhat rajta bármilyen nótát
játszani. A „Csodaréztrom-
bita“ rendkívül erős, vastag
sárgarézből van készítve,
könnyen fújható, 45 cm. hosz-
szu, szép, tartós billentyűkkel
ellátva. Ára tokkal, iskolával
és egy hasznos ajándékkal

— csak 6 korona —

Wagner a hangszerkirály
országzerte elismert elsőrendű
hangszerárúháza, BUDAPESTTisztelettel értesitem a nagyér-
demű közönséget, hogy

Csengeri-utca 21-ik szám alatt

saját kezemmel, egy a mai kor-
nak mindenképen megfelelő= épület és =
műbutor asztalos

műhelyt létesítettem.

Elfogadok: előszoba és konyha
felszereléseket minden ki-
vitelben, továbbá templom,
iskola, gyógyszertár és ká-
véház berendezéseket kellő jár-
tas aggal. Rajzzal és költség-
vetésekkel ugy helyben,
mint vidékre készséggel
szolgállok. — Tömeges rende-
léseket kérve vagyok kiváló
tisztelettel

Gaál József

mű-asztalos, Nagyvárad.

TELEFON 11-52.

TELEFON 11-52.

Aszódinál
Kugler Gerbeaud

összes gyártmányainak lerakata.

Mai naptól forgalomba hoz-
tam. Kiemelni óhajtom, hogy
a közönségnek ezek után
főleglegessé fog válni Buda-
pestről hozatni GERBEAUDcukorkát, mert kizárólag a leg-
frissebb minőségben fogom
szolgálhatni. Egyidejűleg tudatom
a cukorka és csokoládé szak-
értő közönséget, hogy a következő
világ cégekkel állok összekötte-
tésbe, ugy nagyban mint kicsiny-
ben raktáron tartok az összes
gyártmányokból — ugy mint:

Gerbeaud összes gyártmányai.

Guszt Vilhellen Heller Bécs.

Weit fűrt & Sohn Budveisz.

Wiese világ cég Köln.

Sárótti Berlin.

Murai & Comp London.

L. Idequin & Cie Páris.

Lint Zürich.

G. J. Rademark & Comp Hopjesz
Holland.

Caillers csokoládé.

Suchard csokoládé.

Galla Péter csokoládé.

Schmidt Viktor és Fiai Bpest, Bécs.

Stolverk Testvérek Pozsony.

Maux összes gyártmányai.

Kabos tea kenyerek.

Megay híres cukrász sütemények min-
den előkelő kávéházba kapható.

Dechus Degaltör francia bonbonok,

valamint az összes itt föl nem
sorolt cukorka gyárosokkal állok
összeköttetésbe, ugyszintén
magyarországi mint külföldi gyá-
rakkal. Tisztelettel

Aszódi Mihály

cukorka és csokoládé nagy-
kereskedő, és
vezérképviselő.

Fő-üzlet Kossuth-utca.

TELEFON 635.

I. fiók „Cukorka Király“ Kert-u.
TELEFON 10-16.II. fiók Csokoládé Király Rakóci-u.
TELEFON 610. előkészülőben.

Legolcsóbb bevásárlási források!

<p>Ha Ön óráját jól és jutányos árban akarja megcsináltatni, hozza el FEIN KÁLMÁN óráshoz, Teleki-u. 9. Dr Nemes ház. Villanyos megállóhely. — Órákban állandó nagy raktár.</p>	<p>Alapított 1895-ben. Deo Adiuvente! Imrek Károly épület és műbutor asztalos N.-Várad, Alapi-utca 10. szám. Alapított 1895-ben.</p>	<p>HA A KOSSUTH- utczába vezetni utja, keresse fel a legjobb hírnévnek örvendő KEPES ETEL varró- és himző előnyomdáját, ahol bevásárlásait a legolcsóbban es közölheti kézi munka anyagokban.</p>	<p>Izsák Lidia mellfűzői, amelyek bécsi modellek szerint készülnek, országoserte nagy népszerűségnek örvendenek a hölgy közönség körében. Megrendelhető mérték szerint, Nagyvárad, Nagy Sándor-u. 1. Füz. üzlet: TELEFON 1-53. szám.</p>	<p>Mezey János és Társa fűszer, csemege kereskedése Nagyváradon, szt. László-tér és Teleki-utca sarok. Szolid üzlet többet nem ad, de kevesebbet sem.</p>
<p>Hallatlan olcsó árban készít Piski Ferenc cipész úri és női cipőket csak egy próba és ön meg fog győződni Szent János-utca sarok, Schvare Farkas-féle házban.</p>	<p>Fő a kézi mosás! A ki erre reflektál, hívja meg MÉSZÁROS MÁRIA gőzmosó és vegytisztító intézetét, házhoz elküld és haza is szállít. Szarvas-tér és Liget-utca sarkán. Levelekre azonnal válasz. Telefon 67.</p>	<p>Izléses arany- ezüst ékszerek, finom, órák legolcsóbban kaphatók Szilágyi Géza és Ts-nál Rakóci-ut Telefon. 630.</p>	<p>Táray Sándor telefon 558. telefon 558. NAGYVÁRAD Körözs-utca 11. sz. Épület és műlakatos vízvezeték és vasszerkezeti munkák.</p>	<p>NE ADJUK pénzünket idegen cégnek, vegyünk lánckútat MÁRKUJZ JÓZSEFNÉL Akadémia-u. 1. sz.</p>
<p>Czukrász sütemények minden alkalomra házhoz szállítással jutányos árban eszközölköttek. Meghívásra házhoz küldök, levelekre válaszolok. Vidékre napi expedálás. Molnár János cukrász Kolozsvári-u. 50.</p>	<p>Keresse föl Haás Simon rövidáru férfi- és női divat-üzletét Szent János-utca 46. gyógyszertár mellett, hol hallatlan olcsó árban lehet vásárolni.</p>	<p>A „Nagyvárad Torna Club“ Clubhelyisége Kolozsvári-utca 50. szám alatt a „Varga féle“ Magyar Király kávéházban.</p>	<p>Udvari kávéház családok kellemes szórakozó helye. Esténként Bebe Kálmán teljes zenekarával hangversenyez. — Bejárat Szt. László-tér és Zöldfa-utca.</p>	<p>FELDSTRICK KÁLMÁN könyvkötészete és dobozgyártása NAGYVÁRAD, Rákóci-ut, Moskovits palota Biharmegye és N.-Várad város kir. ítélőtábla és a megyei főszolgabíróságok és körjegyzőségek szerződéses szállítója.</p>
<p>ROZSNYAY JÓZSEF mű-asztalos, Nagyvárad Kolozsvári-u. 77. Európa nagyobb városaiban évek során át szerzett gyakorlati ismereteim lehetővé teszik, hogy a mai közönség részére a művészi kivitelű különlegességi munkákat is kellő szak tudással a leppontosabban elvégezhetem. Készítek továbbá: modern háló, szalon, bútor és üzleti-berendezéseket, portálokat, lakás- és kastély-berendezéseket minden stílus és kivitelben a legzolidabb árak mellett. Egy kísérlet elengedő, hogy a t. uri közönség bizalmát továbbra is kiérdemeljem. Tisztelettel ROZSNYAY JÓZSEF, mű-asztalos.</p>	<p>Szántó Dezső első nagyvárad REDÖNY- GYÁRA Rulikovszky-ut TELEFON 491.</p>	<p>Gsoda elárusítás!!!! Partiba vettem, szőnyeg, ágy és asztal garnitúr, rumburger vászon, se-lyem és csipke dolgokat. Felárba árusítom. Löwinger Márton versenyáruháza Kert-u. 1. sz.</p>	<p>Kerékpár varrógép s gramophon javításokat készíttetni legelőnyösebb Horvát Béni mechanikusnál, Kossuth Lajos-utca 18. Az összes alkatrészek állandóan raktáron. TELEFON 1038. szám</p>	
<p>Haas Lajos Gáz és villanyberendezési vállalat. Elvállal mindennemű gáz és villanyszere- léseket és jókarban- tartását. TELEFON 1038. sz.</p>	<p>PENCZ JÁNOS (cipész, szakiparos.) NAGYVÁRAD, Szt. János-u. 34. Készít mérték szerint úri és női (Orthopéd cipőket is) jutányos árban mérték szerint. Meghívásra házhoz jövök.</p>	<p>Petry Árpád órák- és műszerész Nagyvárad, Rákóci-ut 9. Tarsoly és Risztó mellett, a Rimanóczy-palotával szemben Mindennemű műszerész munkák szakzerű javítása elfogadtatik.</p>	<p>Alapított 1880-ban Schopper György utóda veje Rohoska Pál Villanyerőre berendezett gépjavító, vas és rézöntőde NAGYVÁRAD, Sánc-utca 22. sz.</p>	
<p>Mayer Lajos kárpitós és díszítő GYÁR-U 1 SZÁM. Elvállal minden szak- mába vágó munkát ju- tányos árban. Levelező- lap meghívásra azonnal jövök. Állandóan kész- munka kapható.</p>	<p>A NOVEMBERI költözködésekkor a legolcsóbb HIRNM és FIA villamosági vállalatához fordulni Kossuth Lajos-u. 16. sz. Nagy csillárraktár. Telefon 10-54. Telefon 10-54.</p>	<p>Györy Sándor villanyerőre berendezett keses és köszörűdéje Kert-utca, 4. szám. Elvállal mindentféle speciál köszörüléseket és javításokat, haj- és szakál vágó és lónyíró gépet, zsillette és mindentféle más borotvák köszörülését pontosan eszközli.</p>	<p>Moly irtó szerek rovarpor, poloska tinktura, s többféle háztartási cikkek parket beeresztő viaszok kaphatók VADÁSZ ALBERT „Angyal“ drogueriában BÉMER-TÉR.</p>	
<p>Fotbal cipők, gumi térdvédők, dresszek a legolcsóbban kaphatók Lefkovits és Kácsér Zöldfa-u., cipő, kalap és uridivat áruházában.</p>	<p>Villamos berendezéseket, u. m. magánépületek világítási felszerelését, csengő házi telephon, ipartelemek, gyárak, és malmok. Villamos világítási és erőátviteli berendezéseit pontosan és szakavatottan készít SZENES SÁNDOR villamos berendezési vállalata Szalárdi-u. 9. Költségvetéssel díjtalanul szolgálók, meghívásra azonnal jövök.</p>	<p>Reisinger József mechanikai gép és fegy- verjavító műhelye Sas palota zöldfa passzáz, a hol a legprecízebb eszterga és gépmun- rák készülnek.</p>		

ÚJIRÁZ.

Mindszentek ünnepén, halottak emlékeztetének napja előtt feltámadásra fognak zúgni a harangok egy új életre kelt kis biharmegyei községben, Újirázon.

Ha csak arról volna szó, hogy egy magyar faluval több van a térképen, már ez is nemzeti örömet jelentene. Néha kezembe kerülnek azok a régi térképek, régi leírások, melyek a török pusztítás előtti Magyarországról szólnak. Magyarországnak micsoda más képe int onnan felénk! A hol ma pusztákon száguld át a vonat, ott akkor község községet ért. A hol ma tömegesen élnek idegen ajku lakosok, ott akkor virágozott a magyarság. Ma az egykori községek neveit hej beh sokszor csak egy pusztta neve őrzi, hej beh sokszor még emléküket is hiába keressük! A pusztta, vagy tanya nevében a község emléke úgy szól hozzánk, mint valamely régi sirkereszt felírása. Halott fekszik alatta, egy meghalt magyar község. Némi-lyiknek van még sirkeresztje, legtöbbnek már a fakeresztje is elkorhadt, még a nevét sem olvashatjuk, — a magyar földnek törökjárta, németdúlta legszebb vidékei régi magyar nagyságnak és dicsőségnek jeltelen néma sirhalmai.

Ha egy ilyen sirhalom felpattan, ha új életre támadnak eltemetettnek hitt magyar erők: ünnep az nekünk, magyaroknak, mindenképpen.

Biharmegyében, a Szent László alapította nagyváradi káptalan bőkezűségéből és hazafiságából a háromszáz év előtt elpusztult Iráz község ez évben mint Újiráz újra belépett a magyarság lakott helyei sorába. Ma szenteli fel templomát gróf Széchényi Miklós püspök, azt a templomot, melyet egy váradi kanonok: *Bunyitay Vince* bőkezűsége emelt Isten dicsőségére s ettől a dátumtól kezdve egy régi seb ismét behegedt Magyarország sok vértanúságot szenvedett testén.

Az ünnep alkalmával azonban érdemes ez újonnan telepített községgel kissé behatóbban is foglalkozni. Erdemes beletekinteni azon erők működésébe, melyek a magyarságot ezzel az új erőforrással megajándékozták. Tanulságok rejlenek itt, amelyeket ha a jövőre nézve le tudunk vonni, amelyeket ha általánossá teszünk és a köztudatba átviszünk, akkor talán az oly égetően szükséges magyar telepítési politikában sikerül új eredményeket felmutatni tudó korszakot nyitni.

Az eddigi szörványos magyar telepítéseknek több hibájuk volt. Első és főhiba, hogy a telepesek jövőjéről nem történt kellő gondoskodás. Nem volt meg mindenütt a biztosíték arra, hogy az új község magyarjai birtokukat meg is tarthassák. Nem gondoskodtak mindenütt arról, hogy az újonnan idegenből odatelepített lakosok mindjárt otthon érezzék magukat, hogy új községükhöz a magyar faj otthonszeretének teljes melegével ragaszkodjanak. Azután több telepítés egyszerűen egy idegen ajku néptenger közepébe odaültetett egy magyar szigetet, nem számolva azzal a természetes törvénnyel, hogy az a kis magyar sziget nem fogja felszivni az idegea tengert, hanem ellenkezőleg, a sziget partjai fognak beomlani az idegen tenger hullámcsapásai alatt. Végül pedig nem gondoltak arra, hogy az új viszonyok közé került telepesnek elég gondot ad a saját magántulajdonát képező ingatlan vételárának törlesztése, — ha az elég méltányosan volt is megállapítva — háza felépítése, berendezése, kis gazdaságának felszerelése, de már a közintézményekre az első időkben telni senkinek sem fog. Közintézmények, templom, plebánia, iskola nélkül pedig a község meg nem él.

Újiráz község létesítésénél a nagyváradi káptalan ezeket a hibákat, okulva az eddigi magyarországi telepítések történetéből, mind szerencsésen elkerülte.

Az első dolog minden telepítésnél: a telepesek kiválasztása. Olyanokat kell kiválasztani, a kiket lehetőleg minél több kapocs fűzőn egymáshoz. Tehát legyenek elsősorban egynyelvűek, magyarok.

Újiráz száz családja mind színmagyar. Van köztük tizenhat tót család is, de ezeknek a tagjai is mind tudnak magyarul, elmagyarosodásuk a nagy magyar többség közt bizonyos s ez is a magyarság nyeresége lesz. Ezzel egyenlő fontosságú, hogy a telepesek egy valószínűleg legyenek. Újiráz lakossága tiszta katolikus. Egy templom kapcsolja őket össze és a mi új telepítésnél nem csekély dolog pénzügyi szempontból: egy templom, egy plebánia alapításával az egész község lelki gondozásának kérdése megoldást nyer. Lehetőség szerint arra is kell törekedni, hogy a telepesek egy, vagy több, de akkor szomszédos községből kerüljenek ki. Legyen köztük az előbbi összeköttetés, előbbi ismeretség is bizonyos összetartó erő. Ahány ilyen kapocs összetartja őket, annyi kötelék fűzi őket az első pillanattól kezdve új otthonukhoz is. Újirázon erre is gondot fordítottak.

Hogy e szempontok figyelemmel kísérése mellett az egyes telepesek egyéni kiválasztása megbízhatóság, szorgalom tekintetében szintén elsőrangú jelentőségű, azt szinte fölösleges megemlíteni. Erre is bőséges gondja volt a káptalannak, melynek a legmegbízhatóbb egyéni információk állhattak rendelkezésére.

Újiráz magyarsága megtartásának biztosítéka, hogy tiszta magyar vidéken épült fel. Ide idegen szellem el nem hatol, ellenkezőleg, a ki ide jön, annak meg kell magyarosodnia, a község fejlődésével pedig innen áradhatnak új magyar erők Biharmegye közeli nemzetiségi vidékei felé és tolhatják lassan kiejebb a magyar nyelvhatarokat.

A község fennmaradására és anyagi megerősödésére is gondolt a váradi káptalan.

Az igen könnyen, 50 év alatt 5 % amortizációval törleszhető olcsó vételár már maga nagy segítség a települőknek. Ezenfelül azonban a káptalan egyik buzgó tagja állított nekik templomot, a káptalan épített plebániát, vállalta a plebániával egybekötött kegyúri terheket, épített iskolát, töltést a Körörsz áradásai ellen, fűrtött bővizű kútat s bár ezek óriási összegbe kerültek, ezeket a megszámlálatlan ezreket örömezt áldozták, csak hogy a magyarságnak ez az új vára megépüljön és fennmaradása biztosítva legyen.

Minden egyes családnak a négy és fél kat. hold szántóföld, belseg és legelő a feltétlenül szükséges megélhetési eszközöket biztosítja. De ezenfelül a káptalan környékbeli uradalmaiban a lakosság bőséges munkaalkalmat talál s a község megerősödése, a lakosság vagyonszeredése föltétlenül biztosítva van beláthatatlan időnkig.

Az újirázi telepítés méltó arra, hogy a jövő számára példa gyanánt szolgáljon. Olyan telepítés az, a mely nem külső látásra épített Potemkin-falut, hanem bölcsen számolt minden szükséggel s a szociális alkotások egész sorozatával, minden körülmény alapos megfontolásával, a jövő biztosításának mindenkor szem előtt tartásával állított új hajlékot a magyarságnak.

Magyarország egyike azoknak az államoknak, melyek még távol vannak attól, hogy lakosságuk száma megfelelően területük nagyságának és tápláló képességének. Mátyás király ide-

Az újirázi templom ottárképe; festette: gróf Széchényi Jenő.

jében Magyarország egyenlő sűrűn lakott terület volt Németországgal, míg ma Németország lakossága csaknem kétszer olyan sűrű, mint Magyarorszáé. Miért ne lehetne a régi népsűrűséget és azzal a magyar nép régi erejét, régi virágzását, gazdagságát visszavarázsolni? Új honfoglalásra van itt szükség; de ne fölösleges idegenek telepedjenek a magyar földre, hanem az erősen szapora magyar fajnak szerteszóródó új áradatait kössük le itthon, az ősök földjén, ezt a keresztény magyar népet vezessük új honfoglalásra ősei hazájában, csináljunk itt Magyarországon — van rá térség és alkalom elég — csináljunk itt Magyarországon egy új, magyar honfoglalást! A „harmincmillió magyar“ nem frázis, hanem figyelembe véve más államok viszonyait, elérhető, megvalósítható lehetőség. És bár itt van hely, van megélhetési mód harmincmillió magyar számára is, a magyar hajóra száll és százezer-

számra hagyja el hazáját, úgy érezvén, hogy itt nincsen számára hely...

A nagyváradi latin szertartású káptalan megmutatta, miként kell megértetni a magyar nép ezreivel, százezreivel és millióival, hogy igenis, van itt számára hely. Példát állított a káptalan az egész ország elé. Példát, a melyben benne van a vallásos érzés mélysége, a hazafias önzetlenség, a jövőbe való bölcs előrelátás. Ertsse meg a példában rejlő beszédes felhívást mindenki, társadalom és állam, testületek és magánosok egyaránt, akiknek módjukban van elindulni a jelzett

úton és hasonlóképen cselekedni. Nagyvárad ősi káptalana előtt pedig hajoljon meg a nemzeti elismerés zászlaja. Nem hiába Szent László alapította ezt a testületet: a mint a szent király fegyverrel hódított új területeket a magyar kulturának, a kereszténységnek, a káptalan viszont a nagy alapító királytól és másoktól nyert vagyonából ime új erős fegyvereket ad a magyar nemzeti erő intenzitásának fokozásához, Szent László hitének és fájának új felvirágoztatásához.

Dr Krüger Aladár.

AZ IRÁZI TEMPLOM. Kis-Sárrét panorámáját néhány hónap óta az egyhangu sikkság fölé emelkedő irázi új templom látványa élénkíti, mint a régi népdal mondja:

Sugár torony kilátszik a pusztára...

A nagyváradi lat. szer. káptalantól alapított új község: Új-Iráz község híveinek Bunyitay Vince prelatuskanonok szép templomot emelt. Első sorban az ő örömeik és boldogságuk az a templom, de együtt ünnepel velük az egész váradi egyházmegye s bizonyára minden jó érzésű katolikus hívő érdeklődik a nagylelkű kanonok ez újabb monumentális alkotása iránt. Az új templomot Sztaril Ferenc tervezte s építette, a b. ujfalu széptemplom építője. 1912. év április hó elején kezdődött el a munka és október derekán ért véget. A kifejlett román stílusban épült egyház külseje az új község közepén, — szép nagytérenközelről ép úgy, mint távolról, impozáns hatást tesz. A torony 36 m. magasságra emeli aranyos keresztjét. Könnyű, karcos építmény, mely a sisak felé egyre könnyedebb,

Újiráz látképe.

áttörtebb lesz. Közvetlenül a sisak alatt a régi falusi templomok mintájára, de egyúttal eredeti módon komponált nyílt erkély veszi körül a tornyot, melynek négy szegletén négy kis sisak veszi körül négy kis toronyfi módjára a fősíkat. A régi albsi, ottományi, valkai most református templomok tornya is ilyen. Az irázi templom főhomlokzata máskülönbben is érdekes alkotás. A főtoronyt jobbról-balról egy-egy melléktoronyyszerű építmény veszi körül külön tetőzetel, de a mely magasságra nézve nem éri el a hajó tetejét. A főtorony alatt van a díszes kapuzat, oszlopos, oromzatos. A szép vaspántos, régies tölgyfa-ajtó fölött félkör alakú mezőben, timparomban az az építő főpap címe díszleg domború kivitelben. Az ajtó fölött e szavak olvashatók:

... és bocsásd meg a mi bűneinket...

Eleven, tagozott az egészen téglából épült s váradi gépeseréppel fődött hajó és szentély is. Az egész templom külső hossza 30, legnagyobb szélessége 14 méter. A hajó két oldalán egy-egy kis kiugrás, rizalit látható. A hajó tetejének magassága 17 méternyire emelkedik. Támasztók élénkítik a falakat s a szentély baloldalán csinos sekrestye ugrik ki a templomtestből. A toronysisak horganyzott vaslemezzel van fedve. A torony óráját Mezei Dezső nagyváradi órás készítette. A toronyban három harang csüng. Az egyik 341, a másik 172, a harmadik 166 kiló. Hónig Frigyes aradi harangöntő műve. Az építő kanonok és boldogult szülei nevét viselik: Vince, Anna és András.

Amde „a királyleány minden dicsősége belül vagyon.” Lépünk

hát mi is a templom belsejébe. A főajtó egy kis toronyalatti előpitvarba vezet, ebből üvegajtó nyílik a főhajóba. Ez három keresztboltozatos holdosztályra oszlik, míg a keskenyebb szentélynek egy keresztboltozatos s egy csillagboltozatos apszisa van. A falakat alácsüngő féloszlopok élénkítik. A szép, félköríves ablakok színes, úgynevezett katedrál-üveggel ékesek. A falak egyelőre halvány, két árnyalatu zöld színnel vannak borítva. A hajóban négy csoport pad 120 embernek ad ülőhelyet. Az egész templomban 6—700 lélek fér el. Az evangélium-oldalon szószerű, a lecke-oldalon igen praktikus, modern gyóntatószék áll. A templom talaját többszínű cementlapok

borítják. De lépünk immár a szentélybe, melynek talaja két lépcsővel magasabb a hajójénál. Itt persze az egész belsőn uralkodó oltárköti le figyelmeztet. A cement, tégl és gipszből épült oltár hátsó magasságát az úgynevezett retable impozáns oltárképet keretel be. Széchenyi Jenő gróf alkotását és ajándékozta. A bensőséges vallásos érzéssel festett kép Magyarok Nagymagasszonyát ábrázolja. Fején szent István gyönyörű koronája, jobb-jában a jogar, ölében kezét áldólag kiterjesztve isteni Fia, Jézus.

Előtte Szent Erzsébet aszszony térdel ölében rózsákkal, e mögött Arpád házi Boldog Margit áll, liliummal, koronával. Az egész templomot Magyarok Nagymagasszonyának ajánlotta fel az izig-vérig magyar főpap.

Amde Iráz bőkezű Maecenas-a nemcsak fölépítette, de belsőleg is teljesen fölszerelte a templomot. Sok városi templom irigyelhetné az irázi egyház szent edényeit, a színezüstből készült kelyhet, Urmutatót és ciboriumot. Az egész fölszerelés 30.000, az építés 70.000 koronára rug, egyszóval 100.000 koronára is fölmegy az az összeg, melyet a nagylelkű főpap Iráz templomára fordított.

II. József eszár szobrán, a bécsi várapalota egyik homlokzata előtt a következő emlékmondat olvasható: Saluti publicae vixit, non diu, sed totus: a közjónak élt, nem sokáig, de egészen. Az irázi templom nagylelkű építője Isten kedvező kegyelméből immár 76-ik évét tapossa. Tudjuk, meg vagyunk győződve róla, hogy ameddig nyulik e szép hazának és Istennek szentelt élet alkonya, a közjónak Szent László egyház megyéjének gyarapodására, hasznára, áldására fog nyúlni. Egy egész egyházmegye imája száll ma, midőn Irázon, századok óta elnémult harangok, katolikus templom harangjai megszólalnak, kiesendülnek a pusztaságra, egy egész egyházmegye imája száll az égnek, a nagylelkű építő életéért, hogy a szó legteljesebb értelmében teljesedjék rajta: Saluti publicae vixit, et diu, et totus: a közjónak élt, hála Istennek, soká is, egészen is!

Némethy Gyula dr.

¹ A templom fölszerelése jórészben a Rétyay és Benedek cégnek válik becsületére. A szép orgonát Országh Antal készítette.

ÚJIRÁZ TÖRTÉNETE.

Ott, a hol a Sebes-Körözs Bihar megyét elhagyni készül, e folyó jobbpartján 100 új házból álló falu emelkedik, de csak 2 év óta. Elődje azonban, a melyről nevet kapta, annál régebb időre tekint vissza. Mikor a magyarok ide bejöttek, a Sebes-Körözs alsó mentén egy csapat ó-szláv tanyázott s e vidék egyes pontjait még e nép nevezette el Komádi (= darab)-nak, Zsadány-nak, Okány-nak, Csökmőnek stb. Iráz neve is töle származik és töltést, gátat jelent.

E szláv helynevek izgatták Béla király Névtelen jegyzőjének képzeletét annak mesélésére, hogy a Szereptől Szeghalom felé tartó honfoglaló magyarokat a kozárok-nak, azaz kecskepásztoroknak csüfölt népek megakadályozták a Körözson való átkelésben.

De bárkik voltak lakosai az irázi területnek a honfoglaláskor, bizonyos, hogy azok két század alatt a magyar nemzetbe beleolvadtak és Iráz falu lakosai az 1214—20. években már magyarok voltak. Nevezetesen 1214-ben itt lakott Hived, a bihari vár udvarbírájának poroszlója, 1215-ben Korocsi fia Váró és 1220-ban Magló. Ezek mind tisztá magyar személynevek. Közülök Várót lopással vádolták és el is ítelték. Maglót ellenben a vád alól fölmentették.

Egy századdal később Irázzól már azt is kitudjuk mutatni, hogy Isten dicsőségét hirdető egyháza s abban Istennek szolgáló plébánosa volt. Föl van jegyezve, hogy az 1332—35. években László pap volt az irázi plébános, 1336—37-ben pedig János. A pápai udvar fentartására kivett tizedet, évenként 6—6 garast ők is hűségesen fizették.

Ugyanez időtájt megismerjük Iráz első földesurát is: a Zsámboki máskét Geregmezei Vér-családot. 1330-ban már e család kezén van a Szeghalom, Csökmő, Bökény és Iráz falvakból álló uradalom. De a család utolsó tagja, egyébként nagy hatalmas úr, 1397. elején belekeveredett a Zsigmond király ellen szőtt összeesküvésbe és földönfutóvá lett. Iráz Szeghalommal együtt a király kezére jutott.

De nem sokáig maradt ott. Volt Zsigmond idejében hazánk déli részén egy hatalmas, törökverő hadvezér, Maróthy János a mácsai (macesoy) bán. Három csatában visszazűzte a törököt, a negyedikben maga is súlyos sebet kapott, 1403-ban pedig egyike volt azon főuraknak, a kik Zsigmondot a magyar királyi trón elvesztésétől megmentették. Ezért kapta 1403. végén a gyulai várat s ehhez két év múlva elkérte a királytól a szeghalmi uradalmat, vele tehát Irázt is.

30 évig volt Iráz e hatalmas főúr kezében s akkor megint más urat kapott.

Mert e nagygazdag főúrnak, Maróthy Jánosnak csak egy fia és egy leánya vala. A gazdag leány akkoriban is kapós volt és Maróthy Anna (János leánya) kezéért nemcsak nagy viták, hanem nagy harcok is folytak. Végre is Bihar megye főispánja, Csáky Miklós, erdélyi vajda előkelő fia: Csáky Ferencz lón a győztes. A Csákyak, mint tudjuk, abban az időben a körözszegi várat s annak egész Darvasig nyúló uradalmát bírták. Nagyon örvendeztek tehát, midőn Maróthy Anna férjének a körözszegi uradalomba beleillő szeghalmi uradalmat hozományul hozta.

Csáky Ferenc házasságát Maróthy Annával 4 derék fiúval áldotta meg az ég. Halálból a házaspár a váradai székesegyházban alapítványt tett, hogy a váradai káptalan tagjai az ő lelkük üdvösségéért imádkozzanak. Ez alapítvány fentartására oda ajándékozták a szeghalmi uradalom negyedrésztét. Így lón a váradai káptalan földesur Irázon és Csökmőn 1465. táján s az is maradt 1555-ig. Ez évben a szörnyű pártviszályok miatt a káptalan megfosztották javaitól.

Nemsokára még szörnyűbb romlás következett.

1597-ben Bihar megye Rudolf magyar király kezére jutott. Ezért a török szultán 1598-ban Nagy-Várad ostromára küldte hadvezérét Szaturcsi Mohammed pasát török-tatár seregével együtt. Míg a török hadvezér derék seregével 1598. okt. 3.—nov. 3. közt a várat ostromolta, de be nem vehette, a vele levő tatárságot Bihar megye nyugati részének elrablására szabadította fel.

Végig száguldott tehát a kegyetlen tatársereg a Sebes-Körözs mentén. A lakosság ingóságait elrabolta, az elfogott lakosokat rablónak fűzte és a falvakat tövig felégette.

Igy pusztult el Iráz is 1598. október havában. Régi helyén nem is épült fel többé, csak romladozó kőtemploma és a faluszígtet határrész gyászolta sokáig.

Mivel pedig nem csupán Iráz, hanem még más 9, körülötte levő falu is, nevezetesen Böcsi, Kót, Torda, Bökény, Hat, Esz, Szöcskőd, Bozsód, Szentkirály úgy elpusztultak, hogy többé állandó lakosokat nem kaptak, a műveletlenül maradt földekre harmadfélszázadon át (1598—1850) akadálytalanul öntötte ki fölös vizét a Sebes-Körözs s megalkotta ott a Nagy-Sárrétet. Nád, káka s már mocsári növények lepték a földeket s vadrucák, halak, esíkok tanyája lón a 10 falu határa.

1692-ben Bihar megyét visszafoglalta a töröktől I. Lipót király s elrendelte, hogy a régi földesurak visszakapják birtokaikat. 1694. évben tehát a váradai káptalan visszakapta Irázt és Csökmőt, még pedig egészen, mert ennek fejében szeghalmi és bökényi birtokáról a kincstár javára lemondott. A királyi kincstár pedig szívesen adta az egész Csökmőt és Irázt, mert hiszen akkor még Csökmő is lakatlan volt s csak 1718-ban tudott oda a káptalan lakosokat telepíteni.

Iráz azonban maradt mocsaras pusztá s a XVIII. században nem lévén a nádnak értéke csak halászó, esikászó helynek használták. 1770-ben egy Váradon lakó Bereczky nevű halász-család bérelte a káptalantól évi 72 forintért.

Nem is lehetett Irázt és Csökmő határának déli részét újra termőfölddé alakítani, míg a Sebes-Körözst nem szabályozták. Erre 1778-ban

tette meg Bihar megye az első lépést a Csökmő délnyugati részén levő Halas és Ördögárka fokok megtisztításával, Iráztól délre pedig a Halád-fok-csatornának készítésével. De így a dolog roppant lassan ment. 1829-ben Irázon még csak 5 hold szántóföld volt. Teljes ármentesítést csak akkor lehetett remélni, midőn 1860. körül elhatározták, hogy a Körözsnek Körözsszegtől kezdve egész Szeghalomig teljesen új, egyenes medret kell készítenek. Ehhez hozzá is fogtak, de 1874-ig még csak Komádiig haladtak. 1880-ban készült el az új meder Irázon. Ezt az új medret éppen azon háttas helyen ásták ki, a hol egykoron az irázi templom állott. A földmunkások ásója ekkor felszedte az irázi templom alapfalait és azokat a Körözs gátjába hordták.

Mikor így a régi Iráznak utolsó követ is megsemmisítették, akkor kezdett a falu földjén új élet virulni. A volt templomhelytől délnyugatra gazdasági major épült, 1887. táján vasúti állomást kapott, 1900-ban a káptalan az egész irázi birtokot házi kezelésbe vette és a gazdálkodást saját tiszttel vezetteti.

Mióta a káptalan irázi birtokát házilag kezelte, többször merült fel az a gondolat, hogy a mindinkább fokozódó munkáshiány enyhítésére Irázon munkásfalut kellene telepíteni.

A dolog érlelődött a kanonok urak lelkeiben, míg végre 1908. június 15-én a Káptalan döntő lépésre bírta.

E napon ugyanis a dékán-kanonok az uradalmi tisztséggel előzetesen megtárgyalván a dolgot, a következő javashattal lépett a káptalan elé.

Főtisztelendő Káptalan!

Az új társadalmi alakulások közt odajutottunk, hogy újra gyakorol-

hatjuk az apostol parancsát: „Míg időnk van tegyünk jót mindenkivel, főképen hitfeleinkkel.” A Káptalan minden kára nélkül falut telepíthetünk egyik birtokunkon és egyúttal egyházmegyénk egyik égető baján is segíthetünk és a szétszórtnak, pásztor nélkül, templom nélkül élő szegény katolikusoknak ugyyszólván lelki menedéket nyújthatunk.

Körözs-Tarján és Szeghalom, továbbá Furta és Sarkad egymástól 56—58 kilométerre eső plebániák közt esik Káptalanunk egyik birtoka: Iráz. Körülveszik ezt Komádi, Zsadány és Okány községek. Az 1900-iki népszámlás szerint ezek közül Komádiiban 278, Okányban 112, Zsadányban 58, összesen 448 kath. lélek lakott minden kath. lelkészégtől 20—30 kilométer távolságban.

Ha Irázon magyar kath. falut alapítunk és ebben kath. lelkészséget szervezünk, e szétszórtnak hivenek is nagyot segítünk.

De meg irázi gazdaságunknak magának is szüksége van munkás kezekre, mert e gazdaságunk minden községtől 12—14 km. távolságra esik s így munkást kapni nagyon nehéz. Ezt a bajt legcélszerűbben munkásfalú telepítése, illetőleg irázi birtokunk egy részének telkekre osztása és eladása által szüntethetjük meg.

Ennélfogva tisztelettel javaslom, kérje meg a főtisztelendő Káptalan nagyméltóságú megyés püspökünket és királyunk ő Felségét, adjanak jogot nekünk arra, hogy irázi birtokunkból 100, egyenként 45 k. holdból álló telket, összesen 450 holdat kiszakíthassunk és

Újiráz új temploma

azokat 100 magyar kath. családnak eladhassuk, a templomra, iskolára és egyéb célokra szükséges 6 holdat ingyen átengedhessük, a vételár ötödét a plebánia és iskola építésére, lelkész fizetésére fordíthassuk s az alakítandó lelkészség kegyuraságát magunkra vállalhassuk."

E javaslatot a Káptalan összes jelenlevő tagjai egyhangulag, a magyar kath. egyház és a magyar hazának ekként megmenthető munkásaladók iránt érzett igaz szeretettel fogadták el.

Felszólalt ezután a Káptalannak akkoriban örkanonokja, Bunyitay Vincze, gagyai apát, a M. T. Akadémia tagja s kinyilvánította, hogy Káptalanunknak templomról nem szükséges gondoskodnia, mert ő neki már régi vágya egyházmegyénkben Isten dicsőségére egy templomot emelni s ezt az új faluban fogja felépíteni.

Az ünnepies nyilatkozatot a Káptalan igaz meghatottsággal, örömmel és hálával fogadta.

Elkészültek azután a felterjesztések királyunk ő Felségéhez, a nm. vallás- és közoktatásügyi miniszterhez és megyés püspökünkhöz.

Szmrecsányi Pál nagyváradi l. sz. püspök akkoriban súlyos betegesen távol hazánktól a svájci Sankt-Móric furdőhelyen tartózkodott, de még nagylelkének egész buzgóságával fogadta és pártolta ezen új kath. magyar falu telepítésének tervezetét és áldásos életének éppen ez volt utolsó nagy műve, hogy Káptalanunk ebbeli határozatát főpásztori hozzájárulásával jóváhagyta és azt ő Felsége elé őszinte pártolásra felterjeszté.

A vallás- és közoktatásügyi miniszteriumban minden ő Felsége elé terjesztendő ügyet gondosan és részletesen megvizsgálják s ennél fogva a Káptalannak várnia kellett. De 1909. elején mégis megkapta az örömhírt, hogy a telepítésnek a felső helyeken sincs semmi akadály, mert Apponyi Albert akkori vallás- és közoktatásügyi miniszter 151328/1908. sz. leirata szerint ő Felsége 1908. dec. 17-én a tervezett birtokeladáshoz és új falu telepítéshez legmagasabb beleegyezését adta.

Időközben már 1908. végén felmerült az az aggodalom, hogy az irázi keleti szélére tervezett falu munkásai nem fogják kellőleg szolgálni a káptalani gazdaságok érdekeit, mert az Iráztól északnyugatra a Körözs jobbpartján eső daruszigeti gazdaságtól távol lesznek s azonkívül ott a lakosoknak a kövesútjuk is hiányozna, már pedig egy falu felvirágzására az is nagyon szükséges, hogy a lakosok minden időben tudjanak közlekedni.

Azért már 1909 júniusban 4 kanonok megsejmelte az irázi és daruszigeti gazdaságokat és az ő jelentésük alapján a Káptalan úgy határozott, hogy a tervezett új falut a két gazdaság közé a daruszigeti majortól délkeletre helyeztetni el és Uj-iráz nevet ad neki, mert úgy is a régi, s innen nem messzire állott Iráz falut akarta feltámasztani s ez új falu is, mint a régi Iráz, a Köröznek jobbpartján fog állni.

A káptalan ezen határozatát a nm. vallás és közoktatásügyi miniszter 1909. nov. 13-án hagyta jóvá. Ekkor már késő volt a falu házainak építéséhez hozzáfogni s ennél fogva a telepítés egy évvel elhalasztatott.

E halasztás Ujiráznak nem vált kárára, mert az 1910. őszén beállott nagy esőzések megmutatták, hogy a jövődöbeli falu beltelkeit, utcáit rossz helyre tüzték ki. A másodszer kitzűött helyen ugyanis sok volt a régi nádzsombékokból származó kotú (tőzeg) s ez esős időben magába veszi a vizet úgy, hogy ember, állat méternyire süllyed benne.

Ennél fogva 1911. január 18-án új, szakértőkből álló bizottság szállott ki a helyszínére s kiválasztotta a falu belterületének legalkalmasabb helyet. A Körözs és a Nagyfok között emelkedett televény-agyagföldön, a esőkmő-kóti kövesút mellett, a kóti vasúti állomáshoz közelebb levő helyet javasolta a bizottság a falu belterületül s ezt a Káptalan is el fogadta.

Hogy a falu telepítése az 1894. V. te. telepítési törvénnyel

egyező legyen, felkérte a Káptalan Biharmegyei törvényhatóságát is a tervezett falu helyének megsejmelésére. A megye közigazgatási bizottsága Fráter Barnabás alispán vezetése alatt Wallner Odön megyei főügyész, Varró Domokos műszaki tanácsost, Telegdi József és Markovics Károly bizottsági tagokat bizta meg a helyszíni szemle megtartásával s ez 1911. május 23-án meg is történt. A nm. földművelésügyi miniszter úr Biharmegyei közigazgatási bizottságának a küldöttség jelentése alapján történt fölterjesztésére a telepítési engedélyt 1912. április 18-án 9737/1912. sz. a. megadta, de utasította a közigazgatási bizottságot, hogy vizsgálja meg, megtörténtek-e az engedély-okiratban foglalt biztonsági és közegészségügyi feltételek. A fentírt bizottság 1912. június 8-án tehát újra kiszállt az immár épülő Uj-iráz faluba és mindent rendben talált.

Míg a hivatalos vizsgálatok, megsejmelések folytak, a Káptalan először is a békésmegyei Endrőd község lakosait felszólította, hogy kik hajlandók Ujirázra átköltözni? Ezek közül jelentkeztek is nagyon sokan, de midőn a szerződés aláírására került volna a sor, elkezdtek sírni, hogyan hagyják ők oda falujukat, templomukat s visszaléptek.

Erre a Káptalan Ujkigyós lakosaival lépett érintkezésbe, mert ezek is kath. magyarok. Ezek örömmel fogadták az ajánlatot és csakhamar összekerült Ujkigyósról és környékéről (Csabáról, Csanádapáczáról, Meggyesbodzásról, Gerláról) a 100 család. Akadt 5-6 endrődi is, a ki mégis visszakönyörögte magát a 100 közé. Ezek aztán megkötötték a rájuk nézve lehetőleg kedvező szerződést. Mindegyik kapott 500 □-öt beltelket, 300 □-öt szőlőkertet, 1 hold legelőt és 3 hold szántóföldet. Egy holdért csak 750 K kell fizetniök, azt is 50 év alatt 5% törlesztéses kamattal róják le.

A Káptalan igaz nemeslelkűséggel áldozott mindenre, a mit a lakosság biztonsága és közegészségügye megkívánt.

Nem csupán a plebániákat és iskolát készíttette el 37768 kor. 98 fillér költséggel, hanem, hogy a falu házait a Körözs esetleges kiöntése ellen biztosítsa, 7000 koronába került körgáttal vétette körül, több mint 2000 koronáért 135 méter mély ártezi-kútát fúratott s a beltelkek vizeinek levezetésére 600 koronát költött, stb.

Igy aztán 1911. ápril havától kezdett Ujiráz elevenedni. Egyenként költöztek be a lakosok s egyelőre a káptalantól készíttetett ideiglenes deszka-épületben elhelyezkedve, hozzáfogtak házaik rakásához. Hogy az iskolaépület elkészült, 1911. november 12-én dr. Karácsonyi János dékán-kanonoktól felszentelt iskolatermében gyűltek össze is-tentiszteletre. — Ugyanezok november 12-én délután szentelte fel nevezett kanonok a temetőt is.

Bunyitay kanonok úr, úgy is mint magyar ember, úgy is mint nemes ember állotta szavát. Sztarill Ferencz építőmes-

terrel elkészítette a templom tervét és hozzáfogatott annak építéséhez.

1912. ápril 28-án áldotta meg és tette le dr. Karácsonyi János dékán-kanonok az új egyház alapkövét s a mesterek, munkások oly serényen dolgoztak, hogy immár e napon, nov. 1-én megyei püspökünk felavathatja azt Isten házává.

Ekként igyekezett a nagyváradi l. sz. káptalan nem csupán a maga gazdaságai számára munkáskezeket biztosítani, hanem 100 olyan családot, mely különben talán Amerika felé vette volna útját a magyar hazának megmenteni s az ellenség dühétől lerombolt 10 templom közül legalább egyet újra felépíteni.

Nincs is más hátra, mint hogy Ujiráz kath. hívei az új egyházban buzgón könyörögjenek egyházuk, hazájuk, maguk kis falujuk fenmaradásáért, lelkük üdvösségéért és megemlékezzenek imádságaikban jöteveikről is.

Bunyitay Vincze.